

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

Změny v postavení romské ženy v rodině

Vedoucí práce: Mgr. David Urban

Autor práce: Věra Prokešová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinované

Ročník: 3.

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

10. června 2009

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Davidu Urbanovi za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 RODINNÉ VZTAHY A ZVYKLOSTI V TRADIČNÍ ROMSKÉ KOMUNITĚ.....	7
1.1 Tradičně rodová instituce.....	7
1.1.1 Familija (famelija, nipos).....	7
1.1.2 Fajta (amaro nipos).....	9
1.2 Obřady a zvyky.....	10
1.2.1 Výběr partnera, cena za nevěstu a narození dítěte.....	10
1.3 Úkoly a role jednotlivých členů.....	11
1.4 Rozdíly v postavení muže a ženy.....	13
2 POSTAVENÍ ROMSKÉ ŽENY V RODINĚ V PRŮBĚHU 20. STOLETÍ.....	14
2.1 Období 2. světové války.....	15
2.2 Období od roku 1945 do listopadu roku 1989.....	16
2.3 Období 90. let 20. století.....	17
2.4 Změny v postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století.....	18
3 POSTAVENÍ ROMSKÉ ŽENY V RODINĚ V SOUČASNÉ DOBĚ.....	19
3.1 Změny v postavení romské ženy v rodině v současné době.....	19
4 VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	21
4.1 Cíl práce.....	21
4.2 Metodika.....	21
4.3 Odpovědi respondentek na 3 základní okruhy otázek.....	22
5 VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ.....	31
6 DISKUSE.....	34
ZÁVĚR.....	38
Seznam použité literatury.....	39
Seznam příloh.....	41
Abstrakt.....	42

ÚVOD

Při rozhodování o námětu své bakalářské práce jsem si zvolila téma: „Změny v postavení romské ženy v rodině“. Pro toto téma jsem se rozhodla z toho důvodu, neboť se domnívám, že postavení romské ženy v rodině během 20. století do současné doby prošlo určitým vývojem, a to jednak vlivem působení historických událostí a jednak vlivem celkového přístupu samotné majoritní společnosti k Romům jako celku. V odborné literatuře, ale i v ostatních médiích, které se zabývají studiem života romského etnika na našem území se můžeme dozvědět mnoho informací o historickém vývoji, tradicích, zvyklostech i hodnotách Romů. Seznamujeme se s tím, jak Romy vnímá většinová společnost a jak výrazným změnám došlo v jejich tradičním způsobu života.

Většinou se setkáváme s názorem, že tradiční způsob života Romů je zcela pozměněn a tradiční společenství je rozbito. Mnozí Romové opouštějí své tradiční hodnoty, což se projevuje tak, že jejich chování se stává neslučitelné s hodnotami a vnitřními zákony skupiny, jimiž se dříve řídili. Tento vývoj můžeme zaznamenat hlavně u mladé a z části i střední generace. Starší Romové, kteří byli vychováni tradičně, nejsou spokojeni s tímto posunem a pochybují o dalším perspektivním vývoji Romů jako celku. O postavení ženy v tradičním romském společenství především zjišťujeme, že žena byla většinou vnímána jako druhotná a podřadná bytost, a to především ve svém mladém věku. Její postavení v rodině se postupně vylepšovalo během přibývajících let, opakovanými porody a ve stáří se dokonce mohlo vyrovnat i postavení muži, a to vzhledem k získaným životním zkušenostem.

Proto bych se ve své práci chtěla zabývat těmi událostmi, které nejvíce navodily změny v postavení romské ženy v rodině. Hlavním cílem práce je zjistit, jakým vývojem postupně prošlo postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století do současné doby.

Práce se skládá ze dvou částí, a to z teoretické a praktické. V teoretické části se snažím nejdříve nastínit situaci, jakým způsobem bylo dáno postavení romské ženy v tradiční romské rodině. Uvádím základní informace o seskupení

romské komunity, dále některé tradiční zvyky, role a postavení jednotlivých členů v tradiční romské rodině. Následně se zabývám důležitými obdobími během 20. století, které měly největší dopad na změnu v životě romských rodin. Bylo to období 2. světové války a dále následná migrace slovenských Romů na české území. Na ně navazovalo 40 let života v období komunistického režimu. Jako zlomový rok uvádím listopad roku 1989 a nastupující 90. léta 20. století. Působením těchto významných mezníků se situace ženy v rodině postupně měnila a její postavení se začalo postupně vyrovnávat s postavením muže. V závěru této části se zmiňuji o postavení romské ženy v rodině v současné době, jako již rovnoprávné bytosti s porovnáním postavení muže. Uvádím též jednu neziskovou organizaci, v jejíž sekci působí romská ženská skupina „Manusche“, jejímž posláním a cílem je mimo jiné podporovat a působit na rovnoprávné postavení romské ženy v rodině, a to i s ohledem na zachování tradičního způsobu života, pokud je v takové rodině ctěn a dodržován.

V praktické části své práce se zabývám terénním kvalitativním výzkumem, který směřuji na zjištění hlavního cíle mé bakalářské práce. Výzkumná část se skládá z deseti polořízených nestandardizovaných rozhovorů s ženami, které se samy identifikovaly jako příslušníci romské komunity. Cílem rozhovorů je zjistit odpovědi u oslovených žen na tři základní okruhy otázek, které se týkají postavení romské ženy v rodině. Důležité je, že se jedná o tři věkové generace romských žen, tedy o starší, střední a mladou generaci, což bude mít pro mě velký přínos pro zjištění změn ve vývoji postavení romské ženy v rodině. Budu si moci ověřit, zda ve spojení s teoretickými znalostmi došlo skutečně k postupnému vývoji od zcela podřadného postavení ženy v tradičním společenství až k rovnocennému postavení romské ženy v současné době a tím dojde i k naplnění hlavního cíle mé bakalářské práce.

1. Rodinné vztahy a zvyklosti v tradiční romské komunitě

Vzhledem k tomu, že cílem mé bakalářské práce je zachytit vývoj v postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století do současné doby, rozhodla jsem se v první kapitole uvést nejdříve základní informace o seskupení romské komunity. Následně se zabývám postavením romské ženy při tradičních obřadech a zvycích, a nakonec úkoly, rolemi, postavením a rozdíly v postavení jednotlivých členů v tradiční romské rodině. Tyto informace uvádím z toho důvodu, abych nastínila situaci, jakým způsobem bylo dáno postavení romské ženy v tradiční romské rodině.

1.1 Tradičně rodová instituce

Základem romské komunity byla tradičně rodová instituce charakterizovaná specifickými rodinnými vztahy. Tuto velkorodinu tvořilo několik základních rodin. Pro většinu Romů byla donedávna charakteristická patriarchální rodina, která patřila ještě do širší skupiny rodově endogamní. Rodová skupina měla svojí hierarchii a řídila se souborem zvykových etických norem. Slovenští Romové používali pro rodinně příbuzenské skupiny dva názvy, familija (famelija) a fajta. Olaští Romové používali názvy nipos a amaro nipos (náš lid).¹

1.1.1 Familija (famelija, nipos)

Familija (famelija, nipos) byla tvořena širokými příbuzenskými vztahy, které vytvářely základní síť společenství. V praktickém smyslu každého svého člena ochraňovala a zabezpečovala ho jak sociálně, tak i ekonomicky. Ale hlavně poskytovala všem svým členům pocit sounáležitosti. Dokonce byla schopna přijmout i další jedince, které uznalo společenství za potřebné. Rozhodovala naprosto o všech záležitostech týkajících se všech členů tohoto společenství. Každý její člen podléhal přísným pravidlům a přijímal kulturní a etické hodnoty

¹ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*, s. 99.

své rodiny. Za jeden z největších trestů se považovalo vyloučení z komunity. Například muž, který byl za trest z komunity vyloučen odcházel zcela sám, neboť ho nemusela následovat ani jeho žena. V nepřátelském světě pak neměl příliš šancí na slušný život a někdy i na přežití. Jeho situace se zlepšila tehdy, když byl přijat do jiné komunity. Zde však neměl plnoprávné postavení.²

Svobodní členové rodiny zůstávali u svých rodičů a sirotky vychovávala vždy jiná rodina. Staří lidé v rodině byli opatrováni a hluboce si jich ostatní členové vážili. Nikdy nebyli vyloučeni ze života rodiny.³

Rodinu však při všech záležitostech zastupovali jen mužští členové, neboť ženy nebyly považovány za rovnocenné bytosti. Nižší postavení ženy v rodině vycházelo z toho, že synové znamenali pro rodinu větší sílu. Synové zůstávali doma a přiváděli do rodin nové nevěsty, které pro ni měli význam jako další a nová pracovní síla. Význam spočíval také v tom, že synové se budou se svými manželkami starat o své zestárlé rodiče. Dcery od rodiny většinou odcházely za svými muži, takže pro ni byly daleko méně významné.⁴

Důležité bylo také postavení nejstaršího bratra, který zastupoval a někdy i nahrazoval otce. Proto byl respektován matkou i sestrami. Pokud otec zemřel, přecházela na něj starost o celou rodinu. Dohlížel také s ostatními bratry na počestnost svých sester. Mnohdy své sestry všude doprovázel, a to do doby než odešly za svými muži. Mohl je trestat, i když byly již vdané, anebo jim poskytoval ochranu, pokud podmínky v rodině jejich muže nemohly vydržet.⁵

² Srov. LÁZNIČKOVÁ, I. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In. ŠULEŘ, P. et al. *Romové – O Roma*, s. 53.

³ Srov. *Romové v České republice*. [online].

⁴ Srov. LÁZNIČKOVÁ, I. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In ŠULEŘ, P. et al. *Romové-O Roma*, s. 55.

⁵ Srov. Tamtéž, s. 55

1.1.2 Fajta (amaro nipos)

Fajta (amaro nipos), dále jen fajta, patřila mezi nejrozsáhlejší příbuzensky vymezené seskupení a zároveň se jednalo o největší jednotku, která byla schopna jednat jako celek. Členství v tomto seskupení se získávalo narozením nebo sňatkem. Fajta zahrnovala řadu komplexních rodin, které byli prostorově značně rozptýleny. Její členové mohli např. bydlet v několika různých lokalitách a dokonce i ve dvou různých státech. Příslušníci jedné fajty se navzájem navštěvovali a museli se stýkat, jinak by již nebyli pokládáni za příbuzné. Svůj původ toto seskupení odvozovalo po společném mrtvém předkovi, podle kterého bylo také pojmenováno. Tímto předkem býval obyčejně muž a proto fajty nejvíce patřily k patrilineárním skupinám. Jejimi členy byli zpravidla mužští potomci tohoto předka a jejich manželky s dětmi. Z těchto dětí obvykle zůstávaly zase synové, kteří si přivedli své manželky, atd. Seskupení zahrnovalo obvykle 5-6 generací a tento počet se měnil v závislosti na počtu jejích členů. Obecně platilo, že příbuzenská jednotka mohla vystupovat až v okamžiku, kdy měla dostatečný počet členů a byla dost silná na to, aby přežila. Přejít z komplexní rodiny (familijou, famelijou) a fajtou nebyl vždy dostatečně zřetelný, neboť existovaly nejrůznější mezistupně a se skutečností bylo manipulováno podle konkrétních aktuálních potřeb.⁶

V prostředí starousedlých Romů býval v čele komunity vajda – romský starosta (romsky čhibalo). Byl to většinou zkušený a moudrý starší muž, který byl všemi vážený a respektovaný. Měl rozhodující slovo při řešení všech vnitřních záležitostech komunity. Zároveň zastupoval komunitu při úředním jednání s domácím obyvatelstvem. U některých rodů byla funkce vajdy dědičná, ale většinou býval volen radou mužů pro své dobré vlastnosti. Postupným rozpadem společenských vazeb jeho autorita upadla.⁷

⁶ Srov. BUDILOVÁ, L.; JAKOUBEK, M. Příbuzenství v romské osadě. In JAKOUBEK, M. ; HIRT, T. et al. *Romové: Kulturologické etudy*, s. 49-51.

⁷ Srov. HORVÁTHOVÁ, E. Cigáni na Slovensku: Rodinný a spoločenský život. In BUDILOVÁ, L.; JAKOUBEK, M. et al. *Cikánská rodina a príbuzenství*, s. 116-117.

1.2 Obřady a zvyky

K zvyklostem v tradiční romské komunitě patří velké množství obřadů a zvyků, které měly pro romské etnikum velký význam. Jejich základní rysy byly u různých rodových skupin podobné, ale přesto se v určitých prvcích lišily, a to vzhledem k odlišným normám a postojům jednotlivých rodin.⁸

Ovšem postavení ženy při všech těchto obřadech, oslavách a zvycích bylo také méněcenné, neboť vycházelo z jejich podřadného postavení v tradiční romské rodině. Vztah mužů k ženám výstižně vyjadřuje výrok jednoho z Romů: „Žena nemá tu funkci jako chlap. Chlap je chlap. My nosíme klobouk a ona jen šátek. Chlap je bůh a baba jen baba.“⁹ Zajímavé je, že na některé probíhající oslavy a obřady (jednalo se např. o vartování u zemřelého, apod.) neměly ženy žijící v tradičním společenství vůbec přístup, s čímž se v současnosti můžeme setkat ještě v olašských rodinách. Tento nepsaný zákon se začal měnit až během posledních 20-30 let.¹⁰

Podřadné postavení ženy při některých tradičních rodinných zvyklostech či obřadech mohu ukázat na některých příkladech. Jednalo se např. o výběr partnera, narození dítěte, či zvyku „cena za nevěstu“.

1.2.1 Výběr partnera, cena za nevěstu a narození dítěte

Výběr partnera u dětí závisel převážně na rozhodnutí otce či nejstaršího bratra. Ti rozhodovali o tom do jaké rodiny se dostane jejich dcera nebo jakou nevěstu do rodiny přivede jejich syn. Svazky mladých sloužily k tomu, aby se výhodně spojila dvě příbuzenstva a tím se zvýšila jejich prestiž. Jestli se mladým bude líbit jejich partner, kterého jim vybrali rodiče, to se moc nebralo v úvahu. Děti si většinou vzaly toho, koho jim určili rodiče, neboť málokdo z nich se odvážil udělat něco proti vůli svých rodičů.¹¹

⁸ Srov. DOPITOVÁ, S. *Pomoc knihoven při vzdělávání Romů*. [online].

⁹ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*, s. 106.

¹⁰ Srov. Tamtéž, s.106.

¹¹ Srov. LACKOVÁ, E. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*, s.83.

Pokud dívka neposlechla své rodiče a uzavřela sňatek s Romem z jiné skupiny, porušila tím rodinná pravidla více než při svatbě s „bílým“ mužem. V obou případech docházelo k vyloučení ze skupiny.¹²

Při uzavírání manželství jsme se mohli setkat se zvykem „koupě nevěsty“, který můžeme zaznamenat do dnešních dní u některých skupin olašských Romů. Koupě nevěsty byla uzavřena smlouvou mezi otci ženicha a nevěsty. Cena za nevěstu byla různá, neboť se určovala podle různých kritérií. Bylo to např. postavení rodiny, věk nevěsty, její krása, panenství, umění tančit nebo zpívat apod.¹³

Pokud se ženě narodilo dítě, Romové chodili po porodu i při křtinách přát jen otci, zatímco žena byla opomíjena. V mnoha rodinách se také stávalo, že narození děvčete bylo často příčinou hrubého chování muže k ženě, protože on chtěl hlavně chlapce.¹⁴ „Cikánská matka po narození děvčátka odprosí svého manžela a po několik dní doma čaruje, vykuřuje a modlí se, prý za udobření pánaboha. Naproti tomu narození syna bývá přijímáno s velkou radostí a s veselostí. Několik dní se pije, tancuje a vyhrává a otec, nikoliv matka přijímá gratulace.“¹⁵

Zajímavé také bylo, že pokud v rodině zemřel syn a dcery zůstaly, považovala to celá rodina za ztrátu jakoby jediného dítěte. I když rodiče ostatní děti velmi milovali, ztrátu syna považovali za to největší neštěstí.¹⁶

1.3 Úkoly a role jednotlivých členů

Život v tradiční romské rodině se řídil podle přísných pravidel, které spočívaly v rozdělení jednotlivých úkolů a rolí mezi jednotlivé členy. Výchovu dětí zajišťovaly jejich rodiče, a to až do doby, kdy většinou dcera opustila rodný dům

¹² Srov. DOPITOVÁ, S. *Pomoc knihoven při vzdělávání Romů*. [online].

¹³ Srov. LÁZNIČKOVÁ, I. Tradiční romské vztahy, obřady a obyčeje. In ŠULEŘ, P. et al. *Romové- O Roma*, s. 56.

¹⁴ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*, s. 106.

¹⁵ JAMNICKÁ – ŠMERGLOVÁ, Z. *Dějiny našich cikánů*, s. 100.

¹⁶ Srov. STEWART, M. *Čas cikánů*, s. 53-54.

a následovala svého muže do domu jeho rodičů. Zde se mladé dívky (mladé nevěsty – terňi bori) ujala její budoucí tchýně (sasvi), která z ní vychovávala ženu-matku. Učila jí vařit, starat se o domácnost a zajišťovat obživu pro celou rodinu. Úkolem snachy bylo doučit nevěstu to, co se doma nestihla naučit a vštípit jí zvyky a způsoby nové rodiny. Postavení mladé nevěsty v rodině jejího manžela bylo velmi nízké, a to z několika důvodů. Jednak to byla žena, která měla vždy méně práv než muž, jednak byla mladá a mladí měli vždy méně úcty než staří a hlavně byla cizí, což v nové rodině vyvolávalo obavy, nedůvěru a podezření. Také na ní nová rodina přesouvala i svoje povinnosti, dokonce i mužské práce. „, Taková snacha je dobrá, která jí neslané jídlo a říká, že je slané. Skromnost a podřízenost byly jistě základem, ale hlavně – tyto dívky těžce pracovaly.“¹⁷ Proto byla počáteční léta pro mladou nevěstu velmi tvrdá. Nevěsta začala být považovaná za matku až tehdy, kdy porodila dvě nebo tři děti. To se většinou se svým mužem osamostatnila a společně se přestěhovali do vlastního domu. Při jeho stavbě jim často pomáhala jak rodina manžela, tak rodina manželky, ale i ostatní Romové z osady.¹⁸

Jednotlivé úkoly v rodině byly přesně rozděleny. Do věcí, o kterých rozhodoval muž, žena nezasahovala a to platilo i naopak. Žena měla na starosti celý chod domácnosti, výchovu dětí i ekonomické zabezpečení rodiny. Muž zase chodil do práce, ale když jí zrovna neměl a rodina zůstala bez finančních prostředků, zodpovědnost za zabezpečení výživy opět přecházela na ženu. Rodina potom žila z toho, co žena vydělala. Práce, které vykonávala byly většinou pomocné, jako výpomoc na poli, vymazávání pecí, zametání dvorů. Pokud nemohla žádnou práci sehnat, musela žebrat nebo krást. Muž obyčejně v rodině nepomáhal. V některých osadách nevykonával ani práce, které spadaly do jeho povinností, jako byla těžba a nosení dřeva. Za dobrého otce byl považován ten muž, který vydělané peníze nepropil a v případě potřeby byl schopen, postarat se

¹⁷ FONSECOVÁ, I. *Pohřbi mě ve stoje*, s 35.

¹⁸ Srov. ŽLNAYOVÁ, E. a kol. Postavenie a úloha ženy-matky a muža-otca v rómskej rodine. *Romano džaniben*, 1996, roč. III., č. 1-2, s. 29-40.

o děti i o domácnost. Za dobrou matku byla považována žena, která byla doma, vařila, starala se o muže a o děti.¹⁹

Dalším úkolem ženy bylo zabezpečit výchovu všech malých dětí a děvčat. Již ve věku 6-7 let se malé děvče muselo dokázat postarat o mladší sourozence, o úklid a začínalo se učit vařit jednoduchá jídla.. Matka mimo jiné, také dcery vedla k tomu, aby byly připraveny v 14-15 letech na manželský život a co si mohou a nemohou dovolit vůči mužům. Otec se ujímal výchovy chlapců, když jim bylo 5-6 let. Chlapci se učili od otce všechny práce, které se týkali údržby domu, chodili s otcem na dřevo. Pokud byl otec hudebník, chodili s ním, když jim bylo 12 let hrál za peníze. Děti tak byly od útlého dětství vychovávány k samostatnosti a zodpovědnosti za rodinu. Matka byla pro děti největší jistotou a děti byly pro romskou rodinu největším bohatstvím. Proto i k tělesným trestům u dětí rodiče přistupovali výjimečně, a to většinou v případě, pokud nepomohla domluva..²⁰

1.4 Rozdíly v postavení muže a ženy

Žena vždy nesla větší zodpovědnost za rodinu než její muž, přesto vyšší postavení v rodině měl vždy on. „Někteří autoři dokonce hovoří o postavení otrockém.“²¹ Žena je zde považována za bytost menší důležitosti než muž a vzhledem k muži byla vždy až na druhém místě. Proto je tedy povinna projevovat pokoru a úctu, ke které je vedena od malička.²²

Podřadné postavení ženy se projevovalo v mnoha situacích. Na veřejnosti kráčela vždy několik kroků za svým manželem a nikdy se s ním nevedla za ruku. Nesměla být svému muži nevěrná, na rozdíl od něj, kde se nevěra tolerovala. Muž mohl ženu zbít, kdykoli to uznal za vhodné, ale bývalo to většinou ze žárlivosti. Také od ní mohl odejít, pokud nemohla mít děti, neboť vina za

¹⁹ Srov. ŽLNAYOVÁ, E. a kol. Postavenie a úloha ženy-matky a muža-otca v rómskej rodine. *Romano džaniben*, 1996, roč. III., č. 1-2, s. 30-35.

²⁰ Srov. Tamtéž, s. 29-34.

²¹ JAKOUBEK, M. Rom, Romni a Morris Opler. In JAKOUBEK, M.; HIRT, T. et al. *Romové: Kulturologické etudy*, s. 65.

²² Srov. Tamtéž, s. 65.

neplodnost se kladla vždy jen jí. Taková žena byla většinou vystavena i se svojí rodinou velkému posměchu a pomluvám. Dalším důkazem pokory ženy vůči muži bylo mytí nohou, čímž mu projevovala svou úctu, lásku a oddanost.²³

Pokud se situace v rodině stala pro ženu neúnosnou, řešila jí obvykle útekem ke své matce. Vždy s sebou nosila nejmenší dítě, které kojila. Větší děti nechávala doma. Doma se o ně musel postarat jejich otec nebo jeho rodina. Žena opustila rodinu na několik dní nebo i týdnů. Mezitím si doma otec vyzkoušel, jak je péče náročná a kolik povinností musí doma žena zvládnout.²⁴

Postavení ženy v rodině se zvyšovalo opakovaným mateřstvím a s přibývajícím věkem. Ve stáří byla ženám prokazována úcta pro jejich životní moudrost, kterou získaly životními zkušenostmi a výchovou dětí. Jejich společenské postavení se mužům takřka vyrovnalo. Zvláštní postavení pak měli staré ženy „pnuti daj, drap daj“. Tyto ženy získávaly mnoho zkušeností a vědomostí, které nabyly při pozorování vztahů mezi členy široké rodiny. Někdy bývaly i léčitkami. Byly vyhledávány jednak jako rádkyně při řešení rodinných problémů a jednak při onemocnění. Též ovládaly milostnou magii i praktiky proti uřknutí. Pro tyto schopnosti byly vážené i u mužů a jejich postavení bylo také rovnocenné s postavením mužů.²⁵

2. Postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století

Postavení romské ženy v rodině tak jak bylo popisováno v předchozích kapitolách bylo tradiční a stálé. Ženy jej musely přijímat jako dané, bez nějakých znatelných proměn a nadějí na vylepšení. V této kapitole se však zabývám důležitými obdobími 20. století, které měly výrazný vliv na změny v životě celého romského etnika na našem území a tím i na postupnou přeměnu tradičního způsobu života romských rodin.

²³ Srov. ŽLNAYOVÁ, E. a kol. Postavenie a úloha ženy-matky a muža-otca v rómskej rodine. *Romano džaniben*, 1996, roč. III., č. 1-2, s. 34.

²⁴ Srov. Tamtéž, s. 35-36

²⁵ Srov. LÁZNIČKOVÁ, I. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In ŠULEŘ, P. et al. *Romové-O Roma*, s. 53.

Za významné mezníky, které výrazně ovlivnily život romských rodin na našem území ve 20. století můžeme považovat 3 období. Jednalo se o období 2. světové války, dále následné migrace slovenských Romů na české území a s tím i spojené řešení tzv. cikánské otázky v období komunistického režimu v letech 1945 až do roku 1989. Posledním obdobím pak můžeme označit nastupující 90. léta 20. století.

2.1 Období 2. světové války

Období 2. světové války bylo pro romské rodiny velmi těžké a hrůzné, neboť při vzniku protektorátu Romové tvořili obyvatelstvo tzv. neárijského původu, které bylo zcela neplnoprávné. Tato skupina obyvatel nejenže neměla základní práva a svobody, ale také se na ní nevztahovala žádná právní ochrana. Za Romy se zde pokládaly všechny osoby, jimž byla na základě přijatého zákona O potulných cikánech z roku 1927 vystavena cikánská legitimace, nebo které měla v evidenci kriminální ústředna v Praze.²⁶

Protektorát na sklonku roku 1939 vydal nařízení, dle něhož se Romové museli trvale usadit na území, a to ve lhůtě do dvou měsíců. Ti, kdo neuposlechli byli umístováni do kárných pracovních táborů. V roce 1942 byl proveden soupis všech romských jedinců a jedinců žijících po romském způsobu. Část těchto lidí byla převážena a uvězněna v tzv. cikánských táborech. V letech 1943-1944 bylo převezeno několik tisíc českých Romů do koncentračního tábora v Osvětimi. Z Osvětimi byl dále blíže neurčený počet Romů z protektorátu převezen do dalších koncentračních táborů na území říše. Tzv. cikánský tábor v Březince se podle dochovaných pramenů stal poslední stanicí asi 6 500-7000 českých Romů. Necelým šesti stům se podařilo hrůzy holokaustu přežít.²⁷

²⁶ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 66-67.

²⁷ Srov. MIKLUŠÁKOVÁ, M. *Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku*. In FRASER, A. *Cikáni*, s. 274-275.

2.2 Období od roku 1945 do listopadu roku 1989

Na konci 2. světové války na české území začali přicházet Romové z jiných zemí, nejvíce však ze Slovenska. Přicházeli jednak kvůli práci, lepšímu bydlení, ale také celkově lepším životním podmínkám. V průběhu několika let tak přesídlilo do Čech více než 15 000 Romů.²⁸

První vlna migrace romských rodin ze Slovenska nastala těsně po 2. světové válce, kdy se ze Slovenska do českého pohraničí i do ostatních měst přestěhovali celé velkorodiny. Druhá migrační vlna nastala v 50-60 letech 20. století při organizovaných nábořech na stavby a do těžkého průmyslu. Třetí vlna byla stěhována po roce 1965 pod nátlakem při uplatňování usnesení vlády č. 502 z října 1965. Romské rodiny byli záměrně rozptylovány z jedné osady do několika míst, bez ohledu na jejich příbuzenské vztahy. Tato skupina Romů prodělala značný kulturní šok a i když se následně snažili o sestěhování, již se jim to nikdy nepodařilo.²⁹

Potíže však nastaly při začleňování romského obyvatelstva mezi majoritní spoluobčany. Pro mnohé z Romů bylo velmi obtížné změnit svůj dosavadní způsob života a dokázat se přizpůsobit novému prostředí.³⁰

Státní orgány byly v té době toho názoru, že k začlenění dojde jen tehdy, když se k Romům nebude přistupovat jako ke zvláštní národnosti. Nutily je vzdát se svého dosavadního života a co nejvíce se přizpůsobit většinovému obyvatelstvu. S tímto úmyslem se proto zaměřily na řešení otázky bydlení, práce a vzdělání. Tím se stalo, že byly postupně vypracovány koncepce řešení tzv. cikánské otázky, které se zaměřovaly především na asimilaci, zkulturnění, ale i integraci Romů na našem území. Některé z těchto přístupů byly neodborné a zároveň necitlivé. Tím nebylo dosaženo vytyčených výsledků v oblasti bydlení, ani v oblasti vzdělávání. Není snadné najít viníka těchto neúspěchů, neboť chyby vznikly určitě na obou stranách. Nicméně představitelé státu se největších chyb

²⁸ Srov. MANN, A.B. *Romský dějepis*, s. 35

²⁹ Srov. SEKÝT, V. Romové. In ŠÍŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 120-121.

³⁰ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. Proměny romské komunity v průmyslovém městě. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. et al. *Romové a cikáni, Neznámí i známí*, s. 75.

dopustili tím, že se nesnažili poznat blíže romskou kulturu, nerespektovali názory Romů a nezabývali se jejich představami o životě.³¹

Listopad 1989 znamenal pro život Romů mnoho změn. Romové se stali svébytnou národnostní menšinou se všemi právy, které menšinám v České republice náleží. Část Romů začala rozvíjet svou kulturu a našla svoji ztracenou identitu. Získaná svoboda však začala mít i své stinné stránky. Mezi ně patřila např. velmi vysoká nezaměstnanost Romů pro jejich nízkou kvalifikaci nebo ztráta sociálních jistot, která se odrazila ve způsobu života romských rodin a především vedla k jejich chudobě.³²

2.3 Období 90. let 20. století

Za nejdůležitější události tohoto období považují to, že vznikla politická strana Romská občanská iniciativa, která vládě předložila vlastní koncepci řešení problematiky Romů v ČSFR. Tuto koncepci vláda v roce 1993 schválila. V roce 1998 zahájila v ČR svojí činnost Mezinárodní komise pro záležitosti romské komunity, která se snažila napomáhat systémové integraci Romů do společnosti. Cílem této integrace bylo to, že se snažila výslovně zachovat a rozvíjet etnickou a národnostní identitu Romů. Tomuto cíli byla podřízena i celá řada opatření. Např. vznik romských asistentů nebo pedagogických asistentů.³³

V České republice začala působit také celá řada romských i neromských subjektů, které se začaly zabývat kulturou, vzděláváním a sociálním uplatněním Romů. Velmi významným činem bylo založení Muzea romské kultury v Brně v roce 1991, jehož sbírková a dokumentační činnost začala zachycovat způsob života, kultury a dění v romské komunitě.³⁴

³¹ Srov. MANN, A. B. *Romský dějepis*, s. 36.

³² Srov. *Romové v České republice*. [online].

³³ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*, s. 229-235.

³⁴ Srov. DOBEŠ, P., KAUTSKÁ, J., FRYČOVÁ, B. et al *Romové-Dějiny a Kultura*. [online].

2.4 Změny v postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století

Tradiční romská rodina se ve 20. století vlivem působení těchto období a vlivem majority postupně začala rozpadat. Pevně stanovený řád života ve vícegenerační romské rodině byl zcela pozměněn. V období komunistického režimu existovalo mnoho forem likvidace tradičních rodinných vztahů, mezi něž patřilo např. násilné odebrání dětí do dětských domovů nebo vynucená migrace početných skupin obyvatelstva. Romské ženy rodily i nadále první dítě ve velmi mladém věku, ale s jejich výchovou jim neměl kdo pomoci. Proto nezkušené, mladé matky tuto situaci často nezvládaly, opouštěly děti bez pomoci nebo je pod přímým nátlakem dobrovolně odevzdávaly do ústavní výchovy, což v tradičním způsobu života romské rodiny bylo absolutně vyloučené.³⁵

V mnoha romských rodinách došlo následkem toho ke změně v postavení a rolí jejich jednotlivých členů. Pro romskou ženu to ale znamenalo i určité pozitivní změny v jejím postavení. Již se začala stávat bytostí, která nebyla tak podřadná a druhotná jako romský muž. Přísná pravidla pro život v romské rodině se postupně zmírňovala. Mnohé romské ženy začaly postupně získávat vzdělání, neboť do té doby byly většinou negramotné. Také byly začleňovány do pracovního procesu, takže na tradiční vedení domácnosti spojené s výchovou a péčí o děti již neměly tolik času. Pod vlivem těchto změn musely začít předávat některé úkoly spjaté s životem v rodině svým mužům. Tím sice došlo k tomu, že se tradiční život v romské rodině začal zcela měnit, ale postavení ženy v rodině se začalo na konci 20. století postupně vyrovnávat s postavením jejího manžela či partnera, čímž se také zvýšila její kulturní úroveň.³⁶

³⁵Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. Proměny romské komunity v průmyslovém městě. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. et al. *Romové a cikáni, Neznámí i známí-interdisciplinární pohled*, s. 74.

³⁶DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*, s. 107.

3. Postavení romské ženy v rodině v současné době

V této poslední kapitole se zmiňuji o tom, že současné postavení romské ženy v rodině koresponduje s tím, že Romové ztrácí svoji identitu a snaží se spíše přizpůsobit životu v majoritní společnosti. Z tohoto důvodu je romská identita u velké části našich Romů potlačena a narušena, což vede k negativní přeměně v myšlení a chápání jejich tradičních hodnot. U většiny z nich začíná převažovat konzumní a maloměšťácký způsob života, který je neslučitelný s hodnotami a vnitřními zákony skupiny, jimiž se romská komunita dříve řídila. Proto se setkáváme s tím, že řadě mladších rodin a části střední generace jsou již tyto tradiční zákony velmi málo známy, či zcela neznámy. Starší a staří Romové, kteří byli vychováni tradičně a mají stále zachovanou svoji identitu, jsou nespokojeni s přeměnou těchto hodnot u mladé a dnešní střední generace a pochybují o perspektivním vývoji Romů jako celku, pokud bude i nadále převažovat materiální chápání hodnot v životě.³⁷

3.1 Změny v postavení romské ženy v rodině v současné době

V postavení ženy v romské rodině však došlo v současné době z jejího pohledu k výrazným a pozitivním změnám. Projev podřazenosti se dnes většinou vytratil a její postavení je v podstatě rovnocenné s postavením jejího muže či manžela. Tento jev můžeme zaznamenat zvláště u mladé generace a části střední generace. V dnešní době není např. výjimkou, že romský muž své ženě v domácnosti pomáhá. V některých rodinách muž i vaří a vykonává některé domácí práce. Romské ženy mají svá zaměstnání a chtějí se vzdělávat, proto se v péči o své děti dělí se svým manželem. Již nemusí svému muži prokazovat respekt a úctu, aniž by za to byly tělesně trestány.³⁸

³⁷ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*, s. 244-245.

³⁸ Srov. ŽLNAYOVÁ, E. a kol. Postavenie a úloha ženy-matky a muža-otca v rómskej rodine. *Romano džaniben*, 1996, roč. III., č. 1-2, s. 29-40.

V současné době romským ženám k zachování jejich rovnocenného postavení v rodině pomáhají i některé neziskové organizace. Pro zajímavost zde uvádím např. Občanské sdružení „Slovo 21“ v jehož sekci provozuje svoji činnost romská ženská skupina „Manushe“. Cílem této skupiny je dosáhnout toho, aby se romské ženy nebo dívky stávaly rovnocennými, vzdělanými, nezávislými a sebevědomými bytostmi, které budou schopny vyjádřit všechny své potřeby a požadavky, za které budou schopny také sami bojovat. Tím se bude i nadále zvyšovat jejich kulturní úroveň a dokáží získat i lepší postavení na trhu práce. Všechny tyto aktivity se v neposlední řadě snaží úspěšně skloubit tradice romského života s emancipací žen v romské komunitě.³⁹

Na závěr těchto skutečností, které měly vliv na změny v postavení romské ženy v rodině, v průběhu 20. století do současné doby uvádím, že se jimi dále blíže zabývám ve výzkumné části své bakalářské práce.

³⁹ Srov. *Romské projekty-Občanské sdružení Slovo 21*. [online].

4. Vlastní výzkumné šetření

V předešlé teoretické části jsem ukázala, jaké bylo postavení romské ženy v tradiční romské rodině. Dále jsem se snažila zachytit, jak se postupně měnilo a vyvíjelo během 20. století působením významných historických období, ale i samotnými přístupy majoritní společnosti k romským rodinám. Zjistila jsme také jaké je postavení romské ženy v rodině v současné době, zda se změnilo nebo zůstalo i nadále stejné.

Ve výzkumné části se budu nadále zabývat změnami a vývojem postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století do současné doby, tak abych splnila hlavní cíl mé bakalářské práce.

4.1 Cíl práce

Cílem mé práce bylo zjistit, jakým vývojem procházelo postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století do současné doby.

4.2 Metodika

V rámci praktické části mé bakalářské práce jsem realizovala terénní kvalitativní výzkum. Pro šetření byly vybrány lokality Tábor, Soběslav a Veselí nad Lužnicí. Jako technika sběru dat byl zvolen polořízený nestandardizovaný rozhovor. Výhodou tohoto rozhovoru je možnost regulace otázek k získání potřebných informací.

Bylo vybráno 12 respondentek a provedeno 10 rozhovorů. 2 respondentky se nechtěly k danému tématu vyjádřit z následujících důvodů, jedna z respondentek se nepovažovala za romskou ženu, proto jí bylo nepříjemné hovořit se mnou o svých soukromých záležitostech a druhá z respondentek se nechtěla k danému tématu vyjádřit, neboť jí její druh Rom zakazuje o soukromých věcech mluvit s cizími lidmi.

Dotazované ženy byly vybrány nahodilým způsobem a rekrutovaly se ze skupin, které chtěly komunikovat. Následně se identifikovaly jako příslušníci

romské komunity. Jednalo se o ženy ve věku od 31-70 let. Rozhovory s nimi proběhly v přirozeném prostředí domova. Otevřené otázky umožnily snadnější způsob vyjádření. Rozhovory byly pouze usměrňovány k dosažení hlavního cíle mého výzkumu.

Po ukončení rozhovorů byly získané informace zaznamenány a následně zpracovány. Nejednalo se o doslovný přepis. Zvolená metoda byla vhodná, neboť jí ženy rozuměly a dokázaly odpovědět na všechny okruhy otázek. Všem ženám byly položeny 3 základní okruhy otázek:

- 1. Jaké postavení v rodině měla jejich matka?*
- 2. Jaké postavení mají ve své vlastní rodině?*
- 3. Jaké postavení v rodině má/ mají jejich dcera/y?*

Výzkum byl proveden během měsíců červenec a srpen v roce 2008.

4.3 Odpovědi respondentek na 3 základní okruhy otázek

Jednalo se o shrnutí odpovědí respondentek ze získaných rozhovorů. Byly to odpovědi na výše uvedené okruhy otázek. Úplné znění rozhovorů jsem uvedla v přílohách č.I až č. XIII mé bakalářské práce.

1. rozhovor - Hanka (31 let, vdaná, má 3 děti, žije v Táboře)

Jaké postavení v rodině měla její matka?

Postavení její matky v rodině bylo podřízené otci. Od matky otec vyžadoval vždy respekt a autoritu vůči své osobě. Otec chodil do práce a finančně zajišťoval rodinu. Matka do práce nechodila a její pracovní náplň spočívala v péči o děti a v péči o svojí starou matku, která bydlela s rodinou. Matka vedla celou domácnost sama. Zajímavé bylo, že otec si více vážil své staré tchýně než své manželky. Té prokazoval větší úctu. Matku ale nikdy nebil, v rodině se vyskytovaly pouze občas hádky. Matce je v současné době 56 let.

Jaké postavení má ve své vlastní rodině?

Postavení Hanky v její rodině je rovnocenné s postavením jejího manžela.

Manžel se s ní o všem radí a váží si jí, protože je pracovitá a šikovná. Manžel chodí do práce a pracuje jako dělník. Hanka je nyní na mateřské dovolené, ale po jejím skončení chce také nastoupit do zaměstnání. Je vyučená cukrářka. Nyní pečuje o své 2 děti a vede domácnost.

Jaké postavení v rodině má její dcera?

Postavení její dcery, které je 11 let je rovnocenné s postavením obou synů. Dcera chodí do školy a rodiče chtějí, aby se také něčím vyučila. Matka jí připravuje pro život tak, aby jednou byla v životě samostatná. Rodiče si přejí, aby se dcera, až dospěje, provdala za Roma, založila s ním rodinu a měla rovnocenné postavení s ním.

2. rozhovor - Iveta (37 let, vdaná, vychovává 2 nevlastní děti, vlastní nemá, žije v Táboře)

Jaké postavení v rodině měla její matka?

Postavení její matky v rodině bylo podřízené otci. Matka byla vážně nemocná a umírala doma. Otec byl na matku zlý, občas jí i uhodil. Matku bral jako podřadnou bytost, neboť nebyla schopná plnit to, co po ní požadoval. S vedením domácnosti a s péčí o děti pomáhala matka otce. Ta měla lepší postavení v rodině než matka. Otec do práce chodil jen občas a hodně pil. Rodina proto finančně strádala. Matce by v současné době bylo 56 let.

Jaké postavení má ve své vlastní rodině?

Postavení Ivety v její současné rodině je rovnocenné s postavením jejího manžela. Iveta je 6 let vdaná a pečuje o 2 děti svého muže (dcery ve věku 10 a 14 let). Vlastní děti mít nemůže, ale to jejímu manželovi nevadí. Manžel se k Ivetě chová dobře, radí se sní o rodinných záležitostech, doma jí občas pomáhá. Manžel chodí do práce a Iveta je nyní v evidenci Úřadu práce.

V předešlém vztahu postavení Ivety bylo podřadné oproti postavení jejího přítele. Iveta žila od 20 do 27 let s přítelem Romem. V té době zjistila, že nemůže

otěhotnět a jejímu příteli to hodně vadilo. Ivetu proto často ponižoval, vyčítal jí, že je neplodná a dokonce jí za to i bil.

Jaké postavení v rodině má/mají její dcera/y?

Iveta v současné době vychovává dvě nevlastní dcery ve věku 10 a 14 let. Obě chodí do základní školy a docela dobře se učí. Ve škole se jim líbí a mají zde i hodně kamarádek. Nyní je **jejich postavení v rodině zcela rovnocenné**, jako je postavení matky. Otec s nimi jedná velmi dobře a chce, aby se mohly učit dál a jednou si samy našly hodné muže, nemusí to být Romové, a dobře se vdaly.

3. rozhovor - Ilona (39 let, vdaná, 4 děti, žije v Táboře)

Jaké postavení v rodině měla její matka?

Postavení její matky v rodině bylo podřízené otci. Otec měl vždy ve všem hlavní slovo a vyžadoval respekt od své ženy. Matku měl však rád, občas jí chválil za vedení domácnosti a za péči o děti. Matka se domnívala, že to bylo proto, že má s otcem hodně dětí, což je pro romské manželství podstatné. Otec si více vážil a prokazoval větší úctu své tchýni. Otec chodil do práce a matka byla doma a starala se o domácnost. Dále zajišťovala péči o děti a o svou tchýni a tchána. Matce je v současné době 65 let.

Jaké postavení má ve své vlastní rodině?

Postavení Ilony v její současné rodině je rovnocenné s postavením manžela. Manžel je na ní hodný, nehádá se s ní a řešení rodinných záležitostí nechává spíše na ní. Manžel chodí do práce hlavně v létě, kdy pomáhá na stavbách jako dělník. Ilona je doma a stará se o domácnost. Práce doma jí baví, ráda vaří a uklízí. Je spokojená, když může pečovat o celou svojí rodinu.

Jaké postavení má v rodině její dcera?

Postavení dcery v rodině je rovnocenné s postavením jejího přítele. Dceři je 17 let, s přítelem Romem má ročního syna. Není zatím vdaná. Se svým přítelem a synem zatím žije u svých rodičů. Přítel chodí do práce. Také pomáhá na stavbách jako dělník. Dcera Ilony je nyní na mateřské dovolené a celá rodina jí pomáhá s péčí o malého syna.

4. rozhovor - Jarka (56 let, vdova, 3 děti, žije v Soběslavi)

Jaké postavení v rodině měla její matka?

Postavení její matky v rodině bylo podřízené otci. Matka musela otce ve všem poslouchat, měla před ním respekt. Otec chodil během léta do práce, ale hodně pil. Pokud byl opilý, matku i děti fyzicky napadal. Matka byla doma, starala se o domácnost a děti. Když neměla peníze, chodila s dětmi do lesa na borůvky a houby a ty pak prodávala lidem. Stálý pracovní poměr matka nikdy neměla. Matce by v současné době bylo 85 let.

Jaké postavení má ve své vlastní rodině?

Postavení Jarky ve vlastní rodině bylo podřízené jejímu manželovi. Její manžel hodně pil, byl agresivní a Jarku také fyzicky napadal. Vždy od své ženy vyžadoval respekt a poslušnost. Do práce chodil manžel chodil jen občas. Jednalo se o příležitostné výkopové práce. Jarka vedla domácnost, starala se o děti a později i o svou tchýni. Její postavení v rodině se zlepšilo, když manžel vážně onemocněl a byl péčí zcela odkázán na svojí manželku. O svého muže se starala až do jeho smrti doma.

Jaké postavení v rodině má její dcera?

Jarka má dospělou a vdanou dceru ve věku 36 let. **Její postavení v rodině je rovnocenné s postavením manžela.** Je provdaná za Roma. Má s ním 3 děti (2 dcery a syna). Její manžel chodí do práce. Pracuje jako pomocný dělník na stavbách. Dcera také chodí do zaměstnání. Pracuje jako uklízečka v nemocnici. Dcera je v práci spokojená. S manželem také nemá žádné potíže. Je na ní hodný a nechává jí často rozhodovat o rodinných záležitostech.

5. rozhovor - Marie (58 let, vdaná, 6 dětí, žije v Soběslavi)

Jaké postavení v rodině měla její matka?

Postavení její matky v rodině bylo podřízené otci. Matka nechodila do práce, vedla doma domácnost, pečovala o děti a časem také pečovala o tchýni a její sestru. Otec chodil do práce a finančně zajišťoval rodinu. Matku měl otec rád

a vážil si jí, že vše tak zvládá. Přesto k němu matka měla úctu a stálý respekt. Matka byla tak vychována ve své vlastní rodině a byla přesvědčena o tom, že muž má vždy ve všem hlavní slovo a musí se poslouchat. Matce je v současné době 82 let.

Jaké postavení má ve své vlastní rodině?

Postavení Marie ve své vlastní rodině bylo podřízené jejímu muži. Manžel na ní byl vždy hodný, ale ona ho ve všem poslouchá a velmi si ho váží. Říkala, že nemůže být se svým mužem v rovnocenném postavení, neboť romská žena musí svého muže uctívat a mít před ním respekt. Manžel chodil do práce a pracoval jako dělník. Marie byla doma, starala se o domácnost, o děti a manželovu matku. S manželem se však vždy o všem bez potíží domluvila, a to přetrvává i do dnešní doby.

Jaké postavení v rodině má/mají její dcera/y?

Marie má dvě dospělé a vdané dcery ve věku 30 a 32 let. Za manžele mají Romy. **Dcery matce říkají, že jejich postavení v rodině je rovnocenné s postavením jejich mužů.** Dcery jsou nyní na mateřské dovolené, neboť obě mají v současné době třetí malé dítě. Jejich manželé chodí do práce a finančně zajišťují rodinu.

6. rozhovor - Adriana (62 let, vdova, 9 dětí, žije v Soběslavi)

Jaké postavení v rodině měla její matka?

Postavení její matky bylo podřízené otci. Měla před otcem respekt. O všech rodinných záležitostech rozhodoval otec a matka ho vždy poslechla. Otec měl v celé rodině velkou autoritu. Pokud se otec napil, matku také slovně i fyzicky napadal. Otec pracoval a finančně zajistil rodinu. Matka byla doma, vedla domácnost, pečovala o děti a vychovávala je. Do práce matka nikdy nechodila. Matce by v současné době bylo 94 let.

Jaké postavení má ve své vlastní rodině?

Postavení Adriany ve své vlastní rodině bylo podřízené jejímu manželovi. Manžel jí měl rád, ale musela ho ve všem poslouchat. Nebil jí, ale byl na ní přísný

a vždycky říkal, že žena musí poslouchat svého muže, i když si myslí něco jiného. Postavení Adriany bylo podobné, jako postavení její matky. Její manžel chodil do práce a Adriana byla doma. Vedla domácnost, zajišťovala péči o děti a také se starala o tchýni a tchána až do jejich smrti v domácím prostředí. Adriana nikdy do práce nechodila.

Jaké postavení v rodině má/mají její dcera/y?

Adriana má 3 dospělé a vdané dcery ve stáří 30, 32 a 34 let. Za muže mají Romy a v manželství jsou spokojené. Jejich manželé chodí do práce. Dcery jsou v domácnosti, do práce nechodí. Doma pečují o děti a o rodiče svých manželů. Se svými manželi mohou rozhodovat o rodinných záležitostech a nemusí je ve všem poslouchat. **Postavení v rodině všech dcer je rovnocenné s postavením jejich manželů.**

7. rozhovor - Anna (70 let, vdova, 12 dětí, žije v Soběslavi)

Jaké postavení v rodině měla její matka?

Postavení její matky v rodině bylo podřízené otci. Když se však o něčem doma rozhodovalo, zeptal se otec také matky na její názor. Matka ale dala vždy na rozhodnutí otce. Byla zvyklá svého muže ve všem poslechnout. Sama se nepovažovala za rovnocennou otci, ale nikdy jí to přesto nevadilo. Byla tak vychována ve své vlastní rodině. Otec měl přesto matku rád a vážil si jí. Otec chodil do práce a finančně zajišťoval rodinu. Matka vedla celou domácnost sama a pečovala o početnou rodinu. Dbala s otcem na výchovu dětí. Do práce nikdy nechodila. Matce by v současné době bylo 104 let.

Jaké postavení má ve své vlastní rodině?

Postavení Anny ve své vlastní rodině bylo podřízené manželovi. Muž byl na ní vždycky hodný a měl ji rád. Ona mu za to projevovala pokoru a značnou úctu. Byla tak od svého dětství vychovávána. Její manžel chodil do práce a Anna se starala doma o početnou rodinu. Manžel Anny chodil do práce a finančně zajišťoval rodinu. Anna byla v domácnosti, pečovala o početnou rodinu, kterou si

vždycky přála. O manžela se až do jeho smrti postarala doma. Sdělila, že by ho nikdy nedala zemřít do nemocnice, ani do nějakého Domova pro seniory.

Jaké postavení v rodině má/mají její dcera/y?

Anna má 3 dospělé a vdané dcery ve věku 39, 38 a 36 let. Všechny mají za manžele Romy. **Jejich postavení v rodině je rovnocenné s postavením manželů.** Dvě starší dcery chodí do zaměstnání a nejmladší dcera je nyní ještě na Mateřské dovolené. Manželé dcer chodí také do práce a finančně přispívají do rodinného rozpočtu. Dcery mohou rozhodovat o rodinných záležitostech a bez problémů se s manželi o všem doma dohodnou.

8. rozhovor - Eva (35 let, rozvedená, 4 děti, žije ve Veselí nad Lužnicí)

Jaké postavení v rodině měla její matka?

Postavení její matky v rodině bylo podřízené otci. Matka se k otci chovala vždy s úctou a byl pro ní velkou autoritou. Matce, ani dětem nikdy neublížil, ale vyžadoval, aby ho všichni poslouchali. Otec chodil do práce a finančně zajišťoval rodinu. Matka byla doma, vedla domácnost, pečovala o děti a vychovávala je. Do práce nikdy nechodila. Matce je v současné době 57 let.

Jaké postavení má ve své vlastní rodině?

Postavení Evy v její současné rodině je rovnocenné s postavením přítele. Žije s mužem Romem od svých 30ti let a mají spolu malou dceru, které je nyní 5 let. Druh chodí do práce a pracuje jako dělník na pile. Eva je doma a stará se o domácnost a o malou dceru. Ve společné domácnosti s ní také bydlí její 3 synové z prvního manželství a rodiče jejího druha. **Eva má špatné vzpomínky na prvního muže.** Vdávala se v 18ti letech za „bílého muže“, ale manželství nevyšlo, neboť manžel začal hrát automaty a hodně sebe i rodinu zadlužil. **V tomto vztahu postavení Evy nebylo rovnocenné, ale podřadné muži.** Manžel hodně pil, Evu fyzicky a slovně napadal. Eva nesměla o ničem doma rozhodovat a neměla ani dostatek finančních prostředků pro rodinu. V té době měla 3 malé děti. Situaci tehdy řešila rozvodem a návratem ke svým rodičům, kteří jí v té době hodně pomohli.

Jaké postavení v rodině má/mají její dcera/y?

Eva má v současné době malou dceru, které je 5 let. Je však přesvědčená o tom, že dcera bude mít takové postavení v rodině, jaké si sama vybuduje. Ale zároveň jí moc přeje, aby její dcera měla jednou také rovnocenné postavení v rodině, jako má její matka.

9. rozhovor - Margita (59 let, vdaná, 2 děti, žije ve Veselí nad Lužnicí)

Jaké postavení v rodině měla její matka?

Postavení její matky v rodině bylo podřízené otci. Před otcem měla vždy respekt a ve všem ho poslouchala. Matku měl otec rád, chválil jí za to, že je čistotná, ale dával jí najevo, že je jenom žena. Žena měla dle otce vždy podřadné postavení. Otec chodil do práce a finančně zajišťoval rodinu. Matka vedla celou domácnost, zajišťovala péči a výchovu dětí. V létě v době žní chodila pracovat na pole. Matce by v současné době bylo 84 let.

Jaké postavení má ve své vlastní rodině?

Postavení Margity v její současné rodině **je rovnocenné s postavením jejího manžela.** Margita se znovu vdávala ve 39 letech za „bílého muže“. Ve svých 43 letech porodila syna, kterému je nyní 16 let. Margita je v tomto manželství velmi spokojená, neboť jí její muž bere jako sobě rovnou a je na ní moc hodný. Při rozhodování o rodinných záležitostech chce vždy slyšet její názor.

To Margita z předešlého manželství neznala, proto si za to druhého muže moc váží. V prvním manželství byla Margita svým mužem Romem hodně ponižována i fyzicky napadána z důvodu, že nemohla mít děti. Později se však lékařskými vyšetřeními zjistilo, že problém je na straně manžela. To si však její muž nikdy nechtěl připustit, proto Margita musela situaci řešit rozvodem. Její postavení v tomto vztahu bylo velmi podřízené.

Jaké postavení v rodině má/mají její dcera/y?

Margita má jednu adoptivní dceru, které je 36 let. Dcera je vdaná a má 5 dětí. Je provdaná za „bílého muže“. V manželství je velmi spokojená a **její postavení v rodině je rovnocenné s postavením jejího manžela.** Manžel je na dceru

hodný a chce, aby s ním rozhodovala o všech rodinných záležitostech. Manžel dcery chodí do práce a dcera je doma a vede domácnost a pečuje o děti. Nyní je na mateřské dovolené s malou dcerou, které jsou 2 roky.

10. rozhovor - Marta (66 let, vdaná, 4 děti, žije ve Veselí nad Lužnicí)

Jaké postavení v rodině měla její matka?

Postavení její matky v rodině bylo podřízené otcí. Otec vyžadoval, aby ho matka ve všem poslouchala. Nikdy matku nebyl, ale chtěl, aby před ním měla respekt. Matka se kvůli tomu netrápila a brala to jako normální věc. Otec chodil do práce a živil rodinu. Matka byla doma, starala se o domácnost a vedla své dcery k tomu, aby byly dobře připravené pro rodinný život. Syny zase vychovával spíše otec. Matce by v současné době bylo 90 let.

Jaké postavení má ve své vlastní rodině?

Postavení Marty v její vlastní rodině je podřízené manželovi. Marta si na to, ale nijak výrazně nestěžuje. Manžel je na ni hodný, ale při rozhodování rodinných záležitostí vyžaduje, aby se prosadil vždy jeho názor. Občas se proto hádají, ale není to nějak vážné. Má svého muže ráda a nevádí jí to. Manžel chodil během svého života do práce, Marta byla zpočátku doma. Vedla domácnost a starala se o děti. Později si našla práci uklízečky ve škole. Nyní je i s mužem ve starobním důchodu.

Jaké postavení v rodině má/mají její dcera/y v rodině?

Marta má 1 dceru ve věku 35 let. Dcera je vdaná a má 5 dětí. Za manžela má Roma, který je na ní moc hodný. **Její postavení v rodině je již rovnocenné s postavením jejího manžela.** Dcera je v domácnosti a stará se o děti. Do práce nikam nechodí. Dcera byla vychovávána od 8 let, aby byla schopna se v dospělosti postarat o svojí rodinu. Její manžel pracuje a rodinu finančně zabezpečuje. Svě manželky si váží a je rád, když s ním rozhoduje o rodinných záležitostech.

5. Vyhodnocení rozhovorů:

Cílem rozhovorů v mé bakalářské práci, bylo zjistit odpovědi u oslovených žen na 3 základní okruhy otázek.

Po vyhodnocení odpovědí od respondentek jsem získala následující informace:

Na otázku: *Jaké postavení v rodině měla jejich matka?*

Všech 10 respondentek uvedlo, že postavení jejich matek v rodině bylo podřízené otci. Všechny matky byly provdané za Romy. Projevovaly pokoru a úctu svému muži, neboť muž byl pro ně výraznou autoritou. Matky ho při všech rozhodnutích poslouchaly. Rozhodující postavení měly v domácnosti, kde vykonávaly všechny domácí práce, zajišťovaly péči o děti a také většinou o své zestárlé rodiče nebo rodiče manžela. Jejich manželé chodili do práce a snažili se finančně zajišťovat rodinu. Matky trvalý pracovní poměr nikdy neměly. Pokud ženy také chodily do práce, jednalo se o pomocné práce na poli nebo o sběr lesních plodů. Matky takové postavení v rodině přijímaly bez větších potíží, neboť na rodinný život a postavení ženy v něm byly připravovány ve většině případech od svého dětství svou vlastní matkou a staršími sestrami v rodině, ve které vyrůstaly. Za důležité považují také sdělit to, že matky některých respondentek již v současné době nežijí, vzhledem k velkému věkovému rozsahu samotných respondentek. Věk jejich matek je nebo by byl v současné době v rozmezí od 56-104 let.

Na otázku: *Jaké postavení mají ve své vlastní rodině?*

Polovina respondentek (5 žen) uvedla, že postavení v jejich vlastní rodině je rovnocenné s postavením manžela. Dalších 5 respondentek uvedlo, že jejich postavení v rodině je podřízené manželovi nebo bylo podřízené

manželovi, neboť 2 respondentky byly již vdovy. 9 respondentek je provdáno za Romy a 1 respondentka nemá za muže Roma.

V rovnocenném postavení jsou 4 respondentky ve věku od 31-39 let. 1 respondentka v rovnocenném postavení je ve věku 59 let. Tato žena žije již ve druhém manželství. Za manžela nemá Roma, ale „bílého muže“. V podřízeném postavení se nachází 4 respondentky ve věku od 56-70 let.

Můžeme tedy vidět, že mladší romské ženy či ženy ve středním věku mají ve svých rodinách již rovnocenné postavení se svými manželi. Oslovené ženy se shodly na tom, že manželé jsou na ně hodní a mají k nim také úctu. Necháávají je rozhodovat o rodinných záležitostech nebo při řešení problémů s nimi spolupracují. Nedávají jim najevo, že jsou jenom ženy a že je proto nutné, aby je ve všem poslouchaly. Nevyžadují od svých manželek stálý respekt. Manželé se také někdy podílejí na vedení domácnosti a na výchově dětí. Mladé romské ženy již nemají tak početné rodiny, jako dříve. Některé z nich chodí do zaměstnání jako jejich manželé. Chtějí být víc samostatné a emancipovat se. Již kladou větší důraz na vzdělání, které považují pro dnešní život za významné.

Ženy v podřízeném postavení jsou starší ženy, které byly na své podřízené postavení připravovány ve svých původních rodinách. Většinou od 11ti let již dokázaly vést celou domácnost a pomáhaly s výchovou mladších sourozenců. Muže měly vždy v úctě a měly před nimi respekt. Při všech rozhodnutích je poslechlly, neboť byly tak vychovány ve své původní rodině. Do práce tyto ženy chodily jen výjimečně, většinou byly doma a staraly se o domácnost a rodinu. Vzdělání pro ně není tak důležité, jako u mladších žen. Měly početnější rodiny a péče o ně byla stále nejvýznamnější.

Na otázku: *Jaké postavení má/mají její dcera/y v rodině?*

Všechny respondentky uvedly, že mají dceru nebo více dcer. 4 respondentky mají ještě nezletilé dcery ve věku od 5 – 17 let, z nichž 1 respondentka má 2 nevlastní nezletilé dcery. Jsou to děti jejího manžela, které měl v pěstounské

péči a po uzavření manželství si je vzaly s respondentkou zpět do společné péče. 6 respondentek má dospělé a vdané dcery ve věku od 30 – 36 let, z nichž 1 z respondentek má 1 adoptivní dceru ve věku 36 let.

Nezletilé dcery žijí v zcela rovnocenném postavení ve svých rodinách. Jejich výchova je směřována k tomu, aby dosáhly vzdělání, které jim umožní sehnat si dobré zaměstnání. Také je pro jejich matky důležité, aby dcery žily v budoucnu v rovnocenném postavení se svými manželi.

Dospělé a vdané dcery uvedly, že všechny žijí v rovnocenném postavení se svými manželi. Manželé jim pomáhají s výchovou dětí a s vedením domácnosti. Některé z žen chodí do zaměstnání. Všechny ženy se podílí na řešení rodinných záležitostí. Ani jedna z žen nemusí svému muži prokazovat pokoru a úctu. Také před manželi nemusí mít respekt. Své děti tyto ženy vychovávají tak, aby v budoucnu též dosáhly rovnocenného postavení ve svých rodinách. U dětí také kladou důraz na vzdělání.

5. Vyhodnocení rozhovorů:

Cílem rozhovorů v mé bakalářské práci, bylo zjistit odpovědi u oslovených žen na 3 základní okruhy otázek.

Po vyhodnocení odpovědí od respondentek jsem získala následující informace:

Na otázku: *Jaké postavení v rodině měla jejich matka?*

Všech 10 respondentek uvedlo, že postavení jejich matek v rodině bylo podřízené otci. Všechny matky byly provdané za Romy. Projevovaly pokoru a úctu svému muži, neboť muž byl pro ně výraznou autoritou. Matky ho při všech rozhodnutích poslouchaly. Rozhodující postavení měly v domácnosti, kde vykonávaly všechny domácí práce, zajišťovaly péči o děti a také většinou o své zestárlé rodiče nebo rodiče manžela. Jejich manželé chodili do práce a snažili se finančně zajišťovat rodinu. Matky trvalý pracovní poměr nikdy neměly. Pokud ženy také chodily do práce, jednalo se o pomocné práce na poli nebo o sběr lesních plodů. Matky takové postavení v rodině přijímaly bez větších potíží, neboť na rodinný život a postavení ženy v něm byly připravovány ve většině případech od svého dětství svou vlastní matkou a staršími sestrami v rodině, ve které vyrůstaly. Za důležité považuji také sdělit to, že matky některých respondentek již v současné době nežijí, vzhledem k velkému věkovému rozsahu samotných respondentek. Věk jejich matek je nebo by byl v současné době v rozmezí od 56-104 let.

Na otázku: *Jaké postavení mají ve své vlastní rodině?*

Polovina respondentek (5 žen) uvedla, že postavení v jejich vlastní rodině je rovnocenné s postavením manžela. Dalších 5 respondentek uvedlo, že jejich postavení v rodině je podřízené manželovi nebo bylo podřízené

manželovi, neboť 2 respondentky byly již vdovy. 9 respondentek je provdáno za Romy a 1 respondentka nemá za muže Roma.

V rovnocenném postavení jsou 4 respondentky ve věku od 31-39 let. 1 respondentka v rovnocenném postavení je ve věku 59 let. Tato žena žije již ve druhém manželství. Za manžela nemá Roma, ale „bílého muže“. V podřízeném postavení se nachází 4 respondentky ve věku od 56-70 let.

Můžeme tedy vidět, že mladší romské ženy či ženy ve středním věku mají ve svých rodinách již rovnocenné postavení se svými manželi. Oslovené ženy se shodly na tom, že manželé jsou na ně hodní a mají k nim také úctu. Necháávají je rozhodovat o rodinných záležitostech nebo při řešení problémů s nimi spolupracují. Nedávají jim najevo, že jsou jenom ženy a že je proto nutné, aby je ve všem poslouchaly. Nevyžadují od svých manželek stálý respekt. Manželé se také někdy podílejí na vedení domácnosti a na výchově dětí. Mladé romské ženy již nemají tak početné rodiny, jako dříve. Některé z nich chodí do zaměstnání jako jejich manželé. Chtějí být víc samostatné a emancipovat se. Již kladou větší důraz na vzdělání, které považují pro dnešní život za významné.

Ženy v podřízeném postavení jsou starší ženy, které byly na své podřízené postavení připravovány ve svých původních rodinách. Většinou od 11ti let již dokázaly vést celou domácnost a pomáhaly s výchovou mladších sourozenců. Muže měly vždy v úctě a měly před nimi respekt. Při všech rozhodnutích je poslechy, neboť byly tak vychovány ve své původní rodině. Do práce tyto ženy chodily jen výjimečně, většinou byly doma a staraly se o domácnost a rodinu. Vzdělání pro ně není tak důležité, jako u mladších žen. Měly početnější rodiny a péče o ně byla stále nejvýznamnější.

Na otázku: *Jaké postavení má/mají její dcera/y v rodině?*

Všechny respondentky uvedly, že mají dceru nebo více dcer. 4 respondentky mají ještě nezletilé dcery ve věku od 5 – 17 let, z nichž 1 respondentka má 2 nevlastní nezletilé dcery. Jsou to děti jejího manžela, které měl v pěstounské

péči a po uzavření manželství si je vzaly s respondentkou zpět do společné péče. 6 respondentek má dospělé a vdané dcery ve věku od 30 – 36 let, z nichž 1 z respondentek má 1 adoptivní dceru ve věku 36 let.

Nezletilé dcery žijí v zcela rovnocenném postavení ve svých rodinách. Jejich výchova je směřována k tomu, aby dosáhly vzdělání, které jim umožní sehnat si dobré zaměstnání. Také je pro jejich matky důležité, aby dcery žily v budoucnu v rovnocenném postavení se svými manželi.

Dospělé a vdané dcery uvedly, že všechny žijí v rovnocenném postavení se svými manželi. Manželé jim pomáhají s výchovou dětí a s vedením domácnosti. Některé z žen chodí do zaměstnání. Všechny ženy se podílí na řešení rodinných záležitostí. Ani jedna z žen nemusí svému muži prokazovat pokoru a úctu. Také před manželi nemusí mít respekt. Své děti tyto ženy vychovávají tak, aby v budoucnu též dosáhly rovnocenného postavení ve svých rodinách. U dětí také kladou důraz na vzdělání.

6. Diskuse

Ve svém výzkumu jsem se snažila zjistit, jakým vývojem procházelo postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století do současné doby.

Po vyhodnocení všech rozhovorů jsem zjistila, že všechny odpovědi na první okruh otázek, které se týkaly **postavení matek romských žen v rodině**, se shodovaly v tom, že jejich postavení v rodině bylo zcela podřízené jejich manželovi. Všechny tyto ženy byly provdané za Romy. Projevovaly svým mužům pokoru a úctu, neboť oni pro ně byli výraznou autoritou. Své muže při všech rozhodnutích poslouchaly. Rozhodující postavení měly tyto ženy v domácnosti, kde vykonávaly všechny domácí práce a zajišťovaly péči a výchovu všech svých dětí. Pokud někdy chodily do práce, jednalo se pouze o pomocné práce, např. na poli nebo sběr lesních plodů. Ženy byly většinou negramotné, neboť vzdělání pro ně nemělo žádný podstatný význam. Nejdůležitějším úkolem v jejich životě bylo porodit hodně dětí. Věk těchto žen byl nebo by byl v současné době v rozmezí od 56-104 let (vzhledem k velkému věkovému rozsahu již některé z nich nežijí). Jejich rodiny byly většinou početné.

Dalo by se říci, že se jednalo o ženy ve věku pozdní dospělosti, začínajícího stáří až pozdního seniorského věku. Proto jsem se domnívala, že tyto ženy vyrůstaly v rodině, která žila tradičním způsobem života romského společenství, což jsem po vyhodnocení rozhovorů potvrdila.

Také jsem si myslela, že rodiny, které dodržovaly tento tradiční způsob života budou většinou pocházet ze Slovenska nebo z pohraničí tak, jak jsem zjistila v odborné literatuře. Z výzkumu se ale potvrdilo, že ze Slovenska pocházely pouze dvě rodiny a z pohraničí tři rodiny. Ostatní rodiny žily ve městě a pouze jedna na vesnici.

Přemýšlela jsem o tom, zda ženám toto podřadné postavení vadilo a zda usilovaly o nějakou změnu. Z odpovědí jsem však zjistila, že tyto ženy braly své podřadné postavení jako dané a neměnné, neboť k němu byly vychovávány od svého útlého věku, a to ve svých původních rodinách.

Z odpovědí, které se týkaly **postavení romských žen v jejich vlastní rodině**, vyplynulo, že se již začalo určitým způsobem odlišovat. Věk těchto žen byl v rozmezí od 31-59 let. 5 žen, které byly ve věku od 56-70 let, bylo v podřízeném postavení svému muži. Výjimku z nich tvořila 1 romská žena ve věku 59 let. Uvedla, že její postavení v rodině je rovnocenné jejímu muži. Tato žena však žila již ve druhém manželství a za manžela měla „bílého muže“ (ve svém prvním manželství měla za manžela Roma a žila ve velmi podřízeném postavení svému muži). 4 ženy, které byly ve věku od 31-39 let uvedly, že žijí v rovnocenném postavení se svými manželi.

Opět jsem se setkala s tím, že ženy v podřízeném postavení byly vychovávány od svého dětství tradičním způsobem života v romské rodině. Za manžele měly romské muže. Většinou již od 11 let dokázaly vést celou domácnost a pomáhaly s výchovou mladších sourozenců. Muže měly vždy v úctě a měly před nimi respekt. Jejich věk bychom mohli také zařadit do období pozdní dospělosti až stáří.

Ženy, které uvedly, že žijí v rovnocenném postavení v rodině se svými manželi, či partnery, se shodly na tom, že jejich postavení v rodině se v mnohém odlišuje od postavení starších žen. Muži se k nim chovají dobře, mají k nim úctu a nevyžadují od nich stálý respekt. Necháávají je rozhodovat o rodinných záležitostech a spolupracují s nimi při řešení problémů. Jejich manželé či partneři se také někdy podílejí na vedení domácnosti i na výchově dětí. Všechny tyto ženy mají základní vzdělání a dvě z nich jsou vyučeny v oboru cukrářka a kuchařka. Trvalý pracovní poměr žádná z nich zatím nemá, ale časem by pracovat chtěly. Usilují o to, aby byly samostatné a emancipované.

Zde vidíme značný posun ve vývoji postavení romské ženy v rodině. Nejdříve jsem se domnívala, že ženy, které uvedly, že jejich postavení v rodině je rovnocenné s postavením jejich muže byly již ve svých původních rodinách vychovávány jiným způsobem než dle tradičního způsobu romského života. Z rozhovorů jsem však zjistila, že ve svých původních rodinách byly vychovávány ještě docela přísně, kdy byly vedeny od svého dětství k samostatnosti a k přípravě zvládnout se postarat o své vlastní rodiny.

Z odborné literatury zabývající se touto problematikou však vím, že na změny života v tradičních romských rodinách mělo velký vliv působení určitých událostí 2. poloviny 20. století. Nejvíce je však ovlivňovali přístupy majoritní společnosti, jejichž cílem bylo romské rodiny postupně zkulturnovat, integrovat, ale především asimilovat, čímž došlo k rozbití tradičního romského života a tím i k narušení jeho vnitřních zákonů.

Důsledkem tohoto jednání bylo, že se tradiční život v romské rodině postupně měnil a začal se přibližovat životu rodiny majoritní společnosti, což vyvolalo určité změny v postavení romské ženy v rodině. Ženy začaly získávat alespoň základní vzdělání (do té doby bývaly většinou negramotné) a některé z nich začaly pracovat, tak jako jejich manželé. Tím se více začleňovaly do ostatní společnosti a nebyly již tak izolovány ve svých tradičních rodinách, kde nesměly o ničem sami rozhodovat a být samostatné. Tento vývoj postupoval dále a na konci 20. století se setkáváme s tím, že postavení romské ženy v rodině se postupně vyrovnalo s postavením jejího muže.

Na odpovědi, které se týkaly **postavení jejich dcery či dcer v rodině**, dotazované ženy odpověděly, že všechny jejich dcery žijí nebo jsou vychovávány v rovnocenném postavení. 4 ženy uvedly, že mají ještě nezletilé dcery ve věku od 5-17 let, z nichž jedna žena má dvě nevlastní nezletilé dcery. 6 žen má dospělé a vdané dcery ve věku od 30-36 let, z nich 1 žena má 1 adoptivní dceru ve věku 36 let.

Z rozhovorů vyplynulo, že nezletilé dcery jsou již vychovávány volnějším způsobem než byly vychovávány jejich matky. Matky sice chtějí, aby dcery byly jednou samostatné a dokázaly vést dobře domácnost, ale nenutí je k ničemu. Pokud jsou v rodině dcery i synové, rodiče nedělají ve výchově rozdíly a chtějí, aby všechny děti dosáhly určitého vzdělání a sehnaly si dobrou práci.

Dospělé dcery jsou všechny vdané, z nichž jedna má za manžela „bílého“ muže. Všechny uvedly, že žijí v rovnocenném postavení se svými manželi. To se projevuje tak, že manželé si jich váží a chtějí, aby se s nimi podílely na řešení rodinných záležitostí. Před svými manželi nemají žádné obavy a mohou se jim se vším svěřovat. Manželé jim také pomáhají s některými domácími pracemi

a s výchovou dětí. Své děti tyto ženy vychovávají takovým způsobem, který směřuje k tomu, aby v budoucnu též dosáhly rovnocenného postavení ve svých rodinách. Důležité také je, že u dětí kladou velký důraz na jejich vzdělání.

Cílem této práce bylo zjistit, jakým vývojem procházelo postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století do současné doby. Výsledky výzkumu uvedly, že postavení romské ženy v rodině během tohoto období skutečně prošlo určitým vývojem, který můžeme zaznamenat u starší, střední a mladé generace romských žen. Kdy u starší generace potvrzujeme, že postavení romské ženy v rodině bylo podřízené manželovi a také neměnné a stálé, a to vlivem působení tradičního života romské rodiny. U střední generace již můžeme zaznamenat určité uvolnění ve vývoji postavení romské ženy v rodině. Již není tak podřízené, ale začíná být rovnocenné s postavením manžela. Zde se nám ukázalo, že na tyto změny měly největší vliv události v průběhu 2. poloviny 20. století a samotné přístupy majoritní společnosti k romským rodinám, kdy docházelo k postupné přeměně života v tradiční romské rodině. U mladší generace vidíme další vývoj v tomto postavení, které je již zcela rovnocenné s postavením manžela (partnera). V případě nezletilých dcer je zcela rovnocenné s postavením synů v rodině. Tady bychom mohly zaznamenat další vlivy života majoritní společnosti. Pro tradiční život Romů znamenají tyto vlivy mnoho změn, a to třeba i negativních, které narušily a i nadále narušují tradiční romské společenství, ale pro postavení romské ženy v rodině a jeho vývoj tyto změny mají spíše pozitivní charakter a pomáhají tak romským ženám být rovnoprávnými a váženými bytostmi, které se dokáží prosadit a žít plnohodnotným životem.

ZÁVĚR

V uvedené práci jsem si kladla za cíl zjistit, jakým vývojem procházelo postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století do současné doby. Vycházela jsem z literatury či jiných písemných zdrojů, ale také z informací získaných od romských žen, které se sami vyjadřovaly k této problematice.

Práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části, která vycházela převážně z písemných zdrojů, se zabývám jaké postavení ženy bylo v tradiční romské rodině a jak se postupně vyvíjelo působením historických událostí a přístupů majority během 2. poloviny 20. století až do současné doby. Zde jsem došla k závěru, že postavení ženy v romské rodině se vyvíjelo, čímž se dále podrobněji zabývám v praktické části své práce.

V praktické části jsem realizovala terénní kvalitativní výzkum a jako techniku sběru dat jsem zvolila polořízené nestandardizované rozhovory. Provedla jsem 10 rozhovorů s romskými ženami, které jsem zaměřila na 3 základní okruhy otázek. Tyto okruhy otázek jsem vybrala záměrně, a to proto, abych zjistila jakým vývojem procházelo postavení romské ženy v rodině u starší, střední a mladé generace. Zjistila jsem, že postavení romských žen se během stanoveného období skutečně vyvíjelo a změnilo. Tyto změny vnímají romské ženy pro své postavení v rodině jako pozitivní. Postupem času již nebyly považovány v porovnání se svými muži za druhotné a podřadné, ale za rovnocenné ženy, které v současné době žijí již většinou v rovnocenných vztazích se svými životními partnery.

Přínos této práce spatřuji v tom, že by mohla poskytnout zajímavé informace o této problematice sociálním pracovníkům, kteří se zabývají řešením obtížných životních situací v romských rodinách.

Seznam použité literatury

Tištěné monografické publikace:

BUDILOVÁ, L.; JAKOUBEK, M. Příbuzenství v romské osadě. In JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové: Kulturologické etudy (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, ISBN 80-86473-83-X.

DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů. Romano drom 1945-1990*. 2. přepracované vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5.

FONSECOVÁ, I. *Pohřbi mě ve stoje, Cikáni a jejich pouť*. Praha: Slovart, 1998. ISBN 80-7209-074-7.

HORVÁTHOVÁ, E. Cigáni na Slovensku: Rodinný a spoločenský život. In BUDILOVÁ, L.; JAKOUBEK, M. et al. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Plzeň: Dryada, 2007, s. 116-117. ISBN 978-80-87025-11-6.

JAKOUBEK, M. Rom, romňi a Morris Opler. In JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové: Kulturologické etudy (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s.65. ISBN 80-86473-83-X.

JAMNICKÁ-ŠMERGLOVÁ, Z. *Dějiny našich cikánů*. 1. vydání, Praha: Orbis, 1955. 108 s. ISBN neuvedeno.

LACKOVÁ, E. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. 2. vydání. Praha: Triáda, 1997. ISBN 80-901861-8-1.

LÁZNIČKOVÁ, I. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In ŠULEŘ, P. et al. *Romové O Roma, tradice a současnost-Angoder the akának*. Brno: Moravské zemské muzeum/Svan, Muzeum zemské kultury v Brně, 1999. s. 53-56. ISBN 80-85956-144.

MANN, A.B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-762-6.

MIKLUŠÁKOVÁ, M. Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku. In FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1997. s. 274-275. ISBN 80-7106-212-X.

NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. doplněné vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

PAVELČÍKOVÁ, N. Proměny romské komunity v průmyslovém městě. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. et al. *Romové a Cikáni- neznámí i známí*.

Interdisciplinární pohled. Plzeň: LEDA spol. s r.o., 2008. s. 74-75. ISBN 978-80-7335-119-9.

SEKYT, V. Romové. In ŠIŠKOVÁ, T. et al. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. s. 274-275. ISBN 80-7178-648-9.

STEWART, M. *Čas Cikánů*. Brno: Barristel&Principal, 2005. ISBN 80-7364-017-1.

ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vydání, Praha: Portál, 2001. 200s. ISBN 80-7178-648-9.

Články v tištěných seriálových publikacích

ŽLNAYOVÁ, E. et al. Postavení a úloha ženy-matky a muže-otce v rómské rodině. *Romano džaniben*, 1996, roč. 3., č. 1-2, s. 29-40.

Internetové zdroje

DOBEŠ, P.; KAUTSKÁ, J.; FRYČOVÁ, B. et al. *Romové-Dějiny a Kultura*. [online]. [cit. 27.5. 2009]. Historie – Romové po revoluci 1989. Dostupné na WWW: http://www.gym-rce.cz/romove/index.php?akce=romove_po_revoluci_1989.

DOPITOVÁ, S. *Pomoc knihoven při vzdělávání Romů*. [online]. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2004. [cit. 27. 5. 2009]. 2. Romská kultura – Tradice. Dostupné na WWW: <http://www.phil.muni.cz/~dopitova/op-romtrad.html>.

Romové v České republice. [online]. Praha: Český rozhlas/Czech radio, 1997-2009. [cit.1.6.2009]. Historie Romů. Tradice, kultura-tradiční život Romů-Romská rodina. Dostupné na WWW. <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18387>.

Romové v České republice. [online]. Praha: Český rozhlas/Czech radio, 1997-2009. [cit. 1.6. 2009]. Historie Romů – Romové po roce 1989. Dostupné na WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18394>.

Slovo 21. [online]. Praha: ROMEA, 2005. [2.6. 2009]. Romská ženská skupina Manushe. Dostupné na WWW: <http://www.slovo21.cz/index.php?id=manushe>.

Seznam příloh

Příloha č. I	Rozhovor č. 1 -	Hanka
Příloha č. II	Rozhovor č. 2 -	Iveta
Příloha č. III	Rozhovor č. 3 -	Ilona
Příloha č. IV	Rozhovor č. 4 -	Jarka
Příloha č. V	Rozhovor č. 5 -	Marie
Příloha č. VI	Rozhovor č. 6 -	Adriana
Příloha č. VII	Rozhovor č. 7 -	Anna
Příloha č. VIII	Rozhovor č. 8 -	Eva
Příloha č. IX	Rozhovor č. 9 -	Margita
Příloha č. X	Rozhovor č.10 -	Marta
Příloha č. XI	Rozhovor č.11 -	Jindra
Příloha č. XII	Rozhovor č.12 -	Olina

Příloha č. I

Rozhovor č. 1

Hanka (31 let, vdaná, má 3 děti, žije v Táboře)

Hanka vyprávěla, že žila v Táboře se svojí rodinou od narození. Žili zde v bytě v paneláku na Sídlišti nad Lužnicí. Měla další 4 sourozence, 2 sestry a 2 bratry. Hanka byla třetí v pořadí. Její rodiče se o děti starali dobře. Otec chodil do práce, pracoval jako dělník u různých stavebních firem. Když někdy neměl práci, tak byl evidovaný na Úřadu práce, aby měl alespoň podporu. Matka se starala o domácnost a vychovávala děti. Do práce nechodila, ale starala se ještě o svoje rodiče, kteří také žili v Táboře. Když děda zemřel, tak rodiče k sobě vzali babičku, která v té době již špatně chodila. Matka si pro ní vyřídila pobírání bezmocnosti (dnes se jedná o „Příspěvek na péči“) a o babičku se dobře starala až do její smrti. Otec již svoje rodiče neměl. K matce se choval dobře, ale doma jí s ničím nepomáhal, Nikdy jí nebil, jen se občas pohádali. Postavení matky v rodině bylo ale podřízené než babičky. Babičky si otec více vážil a když musel udělat nějaké vážnější rozhodnutí, poradil se spíše s babičkou než s matkou. Té to pak jen oznámil. K babičce byl více uctivý než k matce. Matku měl sice rád, ale přesto od ní vyžadoval respekt a autoritu ke své osobě. Často jí říkal, že její práce je doma a že se nemá do ničeho jiného plést, protože tomu stejně nerozumí. Vzdělání však měli oba rodiče stejné. Jednalo se o základní vzdělání, vyučení ničím nebyli. Babička byla negramotná. Na děti byl otec přísný, víc než matka. Když bylo Hance asi 12 let, matka jí začala učit, jak se vede domácnost. Zrovna tak i její mladší sestry byly od tohoto věku vedeny k domácnosti. Vždycky Hance i jejím sestrám říkala, že se to musí pořádně naučit, aby jí jednou neudělaly ostudu. Tak to tak přijímaly. Ve škole to vždycky říkaly ostatním dětem, co již všechno umí třeba uvařit a ty se tomu divily. Hanka, ani její sestry nechodily do žádných kroužků, ale spíš si hrály s ostatními romskými dětmi na sídlišti. Kluci to

měli lepší. Ti jen občas něco dělali s otcem doma, když potřebovala matka něco upravit v bytě, ale většinou si pořád hráli s ostatními dětmi venku. Do školy chodily všechny děti. Hanka a jeden z bratrů se vyučili. Hanka je vyučená cukrářka a její bratr je vyučen jako opravář zemědělských strojů. Ostatní sourozenci mají jen základní vzdělání, ale rodičům to nevadí, jsou rádi, že jsou hlavně všichni zdraví.

Hanka se vdávala ve 20 ti letech. Vzala si Roma, se kterým chodila 5 let. Nyní má dceru, které je 11 let a 2 syny (10 a 3 roky). Více dětí by nechtěla, protože žijí u rodičů svého muže také v bytě v paneláku na stejném sídlišti a více lidí by se tam již nevešlo. Její tchýně jí také všechno učila, co se týká vedení domácnosti, ale Hance to nedělalo problémy, protože hodně věcí již znala z domova. Její manžel chodí do práce. Pracuje jako dělník u stavební firmy. Hanka je zatím na mateřské dovolené, ale po jejím skončení by chtěla nastoupit někam do práce. Pracovala již 5 let v jedné soukromé cukrářské výrobě, kde se jí moc líbilo. Proto by si chtěla najít podobné zaměstnání. Postavení v její rodině je na daleko lepší úrovni než bylo matky. Manžel se s ní o všem radí a váží si jí, protože je pracovitá a šikovná. Hanka žije v rovnoprávném vztahu, což jí zcela vyhovuje.

Dcera a starší syn chodí do školy, mladší syn je zatím s matkou doma. Hanka s mužem chtějí, aby se děti něčím vyučily. Myslí si, že je to dnes důležité mít nějaké vzdělání a někde pracovat. Její dceru se snaží vychovávat tak, aby se také všechno naučila a byla v životě samostatná. Chtěla by, aby se jednou provdala za Roma, který na ní bude hodný, tak jako je manžel na ní a její postavení v rodině bylo též rovnoprávné. Svou matku má manžel Hanky také v úctě, ale více se o rodinných záležitostech radí s Hankou. Rodiče Hanky stále žijí ve stejném bytě na sídlišti. Matce je v současné době 56 let a je stále vdaná. Otec je již ve starobním důchodě a matka chodí do školní jídelny mýt nádobí. Zatím jsou oba rodiče soběstační. Hanka je s nimi stále v kontaktu.

Příloha č. II

Rozhovor č. 2

Iveta (37 let, vdaná, vychovává 2 nevlastní děti, vlastní nemá, žije

v Táboře)

Iveta vyprávěla, že žila se svými rodiči v Soběslavi. Vyrůstala zde v činžovním domě, kde žilo asi dalších deset romských rodin. Na svou původní rodinu nevzpomíná moc ráda. Měla dalších 5 sourozenců a Iveta byla nejstarší. Měla 2 sestry a 3 bratry. Otce také měla, ale ten hodně pil a nechtěl chodit do práce, takže neměli moc peněz. S vedením domácnosti jim pomáhala několik let její babička (matka otce), kterou měla Iveta ráda. Matka jí umírala doma, měla hodně nemocné srdce a nechtěla být v nemocnici. Postavení matky v rodině nebylo moc dobré. Bylo podřízené otci, který na ní byl však dost zlý a zvláště když onemocněla, tak jí i někdy uhodil. Vyčítal jí, že je nemocná a k ničemu. K babičce se choval o něco lépe, dokonce jí někdy i poděkoval za jídlo a vyprané prádlo. To matce ne, u ní to považoval jako samozřejmost, starat se o domácnost a o děti. Matka se ho často bála a modlila se, aby již zemřela a měla od něho klid.

Iveta i ostatní děti chodily do základní školy, ale moc jim to nešlo, tak je přeřadily do zvláštní školy v Soběslavi. Tam Iveta chodila ráda a měla tam hodně kamarádek. Získala zde základní vzdělání a pak už nikam do školy nechtěla chodit, protože jí otec říkal, že je to zbytečné. Hlavně když se naučí vést domácnost a najde si pořádného muže, kterého musí ve všem poslouchat, protože je stejně jenom ženská. Když jí bylo 11 let, matka jí zemřela a Iveta začala přebírat ještě za pomoci své babičky vedení celé domácnosti a péči o mladší sourozence. Otec začal být také nemocný a dostal plný invalidní důchod. Byl zatím soběstačný, ale s vedením domácnosti nikdy nepomáhal. Když bylo Ivetě 15 let, zemřela jí babička, a zdravotní stav otce se také o něco zhoršil. Ale to již Iveta zvládala péči o celou domácnost a s prací jí pomáhaly její dvě

mladší sestry, které zase všechno učila Iveta. Bratři se nikdy o domácnost nestarali, otec říkal, že to není práce pro ně. Když bylo Ivetě 20 let, zemřel jí otec na rakovinu. Starala se o něj doma až do jeho smrti. V nemocnici byl jenom krátce, ale cítil, že umírá, tak chtěl, aby zemřel také doma, jako jeho matka a manželka. V té době Iveta chodila s jedním Rómem, se kterým po smrti otce několik let žila. Žila s přítelem a se svými sourozenci stále v bytě v Soběslavi. Vztah ale Ivetě nevyšel, neboť zjistila, že nemůže mít děti a jejímu příteli to začalo vadit. Začal hodně pít a pak Ivetě vyčítal, že je neplodná a občas jí za to i zbil. Iveta nedokázala pochopit, že jí někdo bije za něco, za co nemůže a také se jí nelíbilo to věčné ponižování před ostatními. Iveta se s ním proto rozešla a žila nějakou dobu sama. Ostatní sourozenci mezitím dospěli a postupně odešli z domova.

Ve 32 letech se Iveta seznámila s dalším Rómem, který byl v té době asi 1 rok rozvedený. Měl dvě malé děti (dvě dcery 4 a 6 let), které byly v pěstounské péči. Iveta se asi po půlroční známosti rozhodla, že si muže vezme. Nyní je již šestý rok vdaná. Žije s mužem v paneláku v bytě v Táboře v lokalitě „Na Zavasilce“, kde jsou sociální byty. Ve své současné rodině je spokojená, na muže si v ničem nestěžuje a její postavení v rodině je o hodně vyšší než bylo v původním vztahu. Muž je na ní hodný, radí se s ní o rodinných záležitostech a dokonce jí občas doma s něčím pomůže. Nevadí mu, že Iveta nemůže mít děti, protože vychovává ty jeho, které si vzaly zpět z pěstounské péče. Děti mají Ivetu rádi a docela jí i ve všem poslouchají. Nyní je dcerám 12 a 14 let, ale Iveta je nenutí pracovat v domácnosti. Pokud jí chtějí pomáhat, tak je nechá. Obě dcery chodí do základní školy a docela dobře se učí. Ve škole se jim líbí a mají zde hodně kamarádek. Iveta a její muž chtějí, aby obě dcery chodily do školy a pokud jim učení půjde, mohly by studovat dál. Moc si přeje, aby jejich postavení bylo jednou v jejich vlastních rodinách také rovnocenné.

Manžel Ivety chodí do práce, pracuje u Technických služeb města Tábora jako dělník a stará se o údržbu pořádku ve městě. Iveta zatím nikde trvale nepracovala, většinou žila z dávek a někdy si sehnala brigádu „na černo“. To myla

nádobí nebo někde uklízela. Manžel by ale chtěl, aby si také našla trvalý pracovní poměr.

V současné době je v evidenci Úřadu práce. S životem ve své současné rodině je hodně spokojená a nechtěla by na tom nic měnit. Se svou původní rodinou již v kontaktu není, protože neví, kde její sourozenci nyní žijí. Matce Ivety by v současné době bylo 56 let.

Příloha č. III

Rozhovor č. 3

Ilona (39 let, vdaná, 4 děti, žije v Táboře)

Ilona vyprávěla, že žila se svými rodiči a prarodiči v jedné malé vesnici nedaleko Tábora. Na svou původní rodinu vzpomíná moc ráda, neboť žili v domku, společně s babičkou a dědou, což byli rodiče maminky. Domek prarodiče dostali od obce, protože dědeček s babičkou pracovali u sedláků a potom ještě v družstvu. Za odměnu jim pak obec dala domek. Byl malý a potřeboval udělat mnoho oprav, ale to dědeček s babičkou všechno zvládli. Ilona měla oba rodiče a 8 sourozenců (4 bratry a 4 sestry). Narodila se jako 4 dítě.

Postavení matky v rodině bylo nižší než otcovo. Matka byla ve všem podřízená svému otci. Otec měl vždy ve všem hlavní slovo a vyžadoval si respekt od matky a samozřejmě od dětí. Na matku byl ale hodný, dokonce jí občas řekl, že jí má rád a že dobře vede domácnost. Matka nám říkala, že je to proto, že spolu mají hodně dětí, protože děti jsou v romské rodině hodně důležité. Babičky si však vážil o něco víc a poslechl jí, když mu v něčem radila. S dědečkem vycházel moc dobře. Často si spolu povídali o tom, jak to bylo dřív.

Na všechny děti byl otec hodně přísný, ale hodný. Bil je jenom když si to zasloužily. Dědeček byl moc hodný a hodně si s dětmi povídal a vyprávěl jim pohádky. Nejradši měly ty o princeznách a koních. Matka s babičkou vedly celou domácnost sami a když už babička nemohla, začaly pomáhat sestry. Ilona začínala pomáhat v domácnosti od 12 ti let. O babičku a o dědečka se matka postarala až do jejich smrti doma. V nemocnici nikdy nebyli a když to bylo nutné, tak doktorka jezdila za nimi domů a vždycky jí chválila, jak se o své rodiče dobře stará. Ilona a její sourozenci dojížděli do základní školy do Tábora. V základní škole se učili docela dobře a 3 děti se vyučily. 6 dětí mělo jenom základní vzdělání. Ilona je vyučená kuchařka. Na učilišti jí to hodně bavilo,

protože uměla dobře vařit. Vařit jí naučila matka. Po vyučení pracovala 1 rok v jedné závodní jídelně ve svém oboru.

V 19 ti letech se Ilona vdala. Za muže si vzala Roma a má s ním 4 děti (3 syny a 1 dceru). Nyní žije v Táboře v lokalitě „Fišlovka“. Je to velký činžovní dům u řeky Lužnice a jsou zde sociální byty. Žijí zde většinou Romové. S manželem mají dvě místnosti. Všechny děti s nimi žijí ve společné domácnosti. Žije s nimi i 17 ti letá dcera, která je svobodná a má již ročního syna. Manžel Ilony chodí občas do práce. Nejčastěji pracuje v létě, kdy pomáhá na stavbách jako dělník. Ilona je doma a stará se o domácnost. Práce doma jí baví, ráda vaří a uklízí. Je spokojená, když má doma celou rodinu a může se o ní starat. Teď hodně pomáhá své 17 ti leté dceři s péčí o malého syna. Její postavení v rodině je hodně dobré. Manžel je hodný, nehádá se s ní a řešení rodinných záležitostí nechává spíše na ní. Její 17 ti letá dcera chodí s přítelem Romem, který s nimi již také žije. Ale dcera říká, že se brzy vezmou. Její postavení v partnerském vztahu je již zcela rovnoprávné muži. Se svojí původní rodinou se Ilona stále navštěvuje. Její otec již zemřel a o matku se stará Ilony mladší bratr s manželkou, který s ní žije. Matce je v současné době 65 let. Zhoršila se jí pohyblivost kloubů pro artrózu. Proto je odkázaná na péči rodiny. Ostatní sourozenci žijí v různých městech v Jižních Čechách. Občas je s nimi v kontaktu, hlavně o Vánocích nebo, když někdo z rodiny slaví narozeniny.

Příloha č. IV

Rozhovor č. 4

Jarka (56 let, vdova, 3 děti, žije v Soběslavi)

Jarka žila se svými rodiči v Čechách, ale vyprávěla o tom, že její matka i otec žili a vyrůstali na východním Slovensku. Po 2. světové válce v roce 1946 odešli ze Slovenska do Čech, aby zde získali lepší bydlení a vydělali si víc peněz. Na Slovensku žili na vesnici v romské osadě, kde žilo hodně romských rodin a byla tam velká bída. Jarka se narodila již v Čechách. Nějakou dobu žili v Českém Krumlově, potom v Písku a v Táboře. Do Čech přišli jenom rodiče, prarodiče zůstali a zemřeli na Slovensku. Ti se již tenkrát do Čech stěhovat nechtěli. Rodiče měli celkem 5 dětí (2 dcery a 3 syny). Otec se k matce choval tak, jak to bylo na Slovensku v osadě zvykem. Matka byla doma, starala se o děti, vedla domácnost a musela mít před svým mužem respekt. Otec hodně pil alkohol a když se vrátil domů z hospody, matka mu nesměla nic říct, protože jinak by se hodně rozčílil a matku i děti by zbil. Někdy se doma hodně hádali, protože neměli peníze a matka neměla na jídlo, aby dětem mohla něco koupit. To pak s ní během léta chodili do lesa na borůvky a na houby a prodávaly je lidem. Matka pak před otcem vydělané peníze schovávala, aby si je nevzal do hospody. Postavení matky v rodině bylo tedy nízké a podřízené otci. Otec si mohl dovolit všechno a matka musela jenom poslouchat a ještě se o všechno starat. Otec chodil někdy během léta do práce, kdy dělal pomocné výkopové práce. Jarka byla nejmladší ze všech dětí, ale od 11 let jí matka a starší sestra učili vést domácnost. Do školy chodila tam, kde zrovna bydleli. V normální škole neuspěla, tak byla přeřazená do zvláštní školy, kterou ukončila a pak už do žádné školy nechtěla chodit.

Jarka se vdávala v 18 letech, za muže si vzala Roma. Po svatbě bydleli v Soběslavi v činžovním bytě u rodičů manžela. Z manželství se jí narodilo 5 dětí, ale dvě děti zemřely (syn a dcera na vrozenou srdeční vadu). Nyní má 3 děti,

jednu dceru a dva syny. Jarka také nebyla ve svém manželství spokojená. Manžel hodně pil a Jarka se ho často bála, protože když přišel opilý, tak byl i agresivní a Jarku zbil. Její postavení v rodině bylo podobné jako u její matky. Muž si vyžadoval respekt a poslušnost. O děti a o domácnost se starala sama. Pečovala taky o matku svého manžela. Tchýně byla vdova a ke své snaše se chovala dobře. Po svatbě jí učila vést domácnost, pomáhala s výchovou a péčí o děti. Manžel chodil do práce jen občas. Jednalo se o příležitostné výkopové práce. Děti chodily do základní školy v Soběslavi a ničím se nevyučily. Mladší syn měl již v 16 ti letech první dítě, ale žil i se svou přítelkyní dále u svých rodičů. V 18 ti letech se oženil a se svojí rodinou odstěhoval do Tábora. Dcera se vdala také v 18 ti letech a od rodičů se odstěhovala s manželem do veselí nad Lužnicí. Starší syn se oženil v 19 ti letech a odstěhoval se s manželkou do Tábora. Manžel vážně onemocněl, když mu bylo 45 let. Dostal rakovinu plic a Jarka se o něj starala až do jeho smrti doma. V nemocnici byl jenom zpočátku než mu lékaři stanovili diagnózu. V té době se její postavení v rodině zlepšilo. Manžel byl na ní s péčí zcela odkázaný, a dokonce jí i někdy poděkoval za péči, kterou mu poskytovala a řekl jí, že si váží toho, že ho nedala zemřít do nemocnice. Zemřel ve 48 letech. Jarka ovdověla ve 42 letech. Znovu se nevdala a starala se o svou tchýni až do její smrti. Tchýně prodělala několik cévních mozkových příhod a zůstala úplně ležící. Jarka na ní pobírala poslední 2 roky „Příspěvek na péči“. Po její smrti se musela evidovat na Úřadu práce a nyní pracuje jako uklízečka ve škole. Práce se jí docela líbí. Se svými dětmi bývá často v kontaktu a když potřebují, hlídá jim děti. Dcera je nyní stále vdaná a spokojená a je jí 36 let. Za manžela má Roma, který se k ní chová dobře. Její postavení v rodině je rovnocenné jejímu manželovi. To se Jarce líbí a moc to své dceři přeje. Se synem bývá také v kontaktu. Ten je také stále ženatý, má 3 děti a v manželství je spokojený. Jarky rodiče již zemřeli. Matce by v současné době bylo 85 let. Se svými sourozenci je Jarka také občas v kontaktu.

Rozhovor č. 5

Marie (58 let, vdaná, 6 dětí, žije v Soběslavi)

Marie vyprávěla, že žila od svého narození ve Veselí nad Lužnicí, ale když se vdala, tak se s mužem odstěhovala k jeho matce do Soběslavi. Na své dětství vzpomíná ráda. Měla oba rodiče a 6 sourozenců (4 sestry a 2 bratry). Ve Veselí bydleli s rodinou v bytě činžovního domu, kde s nimi bydlela babička (matka otce) a její sestra. Obě již v té době byly vdovy. Její matka se starala o děti, o domácnost a později o babičku a její sestru. Do práce nikdy nechodila. Tatínek do práce chodil hlavně v létě, kdy jezdil každé ráno na kole do jedné vesnice u Veselí a tam pomáhal uklízet v družstvu prasata. V práci si ho ostatní vážili, protože byl hodně šikovný a pracovitý. Domů nosil dost peněz, a tak byla maminka docela spokojená. Marie sdělila, že postavení její matky v rodině bylo ale spíše podřízené otcí. I když otec matce říkal, že jí má rád a dokonce že si jí váží, protože je šikovná a o všechno se postará. Přesto matka dětem říkala, že muž má v rodině vždy větší autoritu a že ho musí žena poslouchat. Byla tak vychována svojí matkou. Marie se narodila jako 4 dítě, pak se narodily dva roky po sobě bratři. Marie vzpomíná, že starší sestry již v té době hodně pomáhaly mamince s domácností, již uměly vařit a uklízet. Sestry chodily do základní školy, ale pak se již ničím nevyučily. Brzy se vdaly a odešly z domova. Marie chodila do základní školy do Veselí a protože jí učení šlo dobře, rodiče se rozhodli, že půjde do učení. Vyučila se jako manipulantka v podniku Silon - Planá nad Lužnicí. Za dva roky po vyučení zůstala v tomto podniku a pracovala zde 2 roky. V té době již chodila se svým budoucím manželem. Byl to Rom a bydlel se svojí rodinou v Soběslavi. Marie se odstěhovala za manželem a bydleli s jeho matkou ve společném bytě. Postupně spolu měli 6 dětí (4 syny a 2 dcery) a Marie do práce již nechodila. Starala se o domácnost a o děti. S tchýní vycházela dobře, ale ze začátku se občas hádaly,

protože tchýně chtěla, aby Marie vše dělala podle ní, což se jí nelíbilo. Postupem času si ale na sebe zvykly a tchýně Marii hodně v domácnosti pomáhala. Matka manžela byla svobodná a měla celkem 3 děti. 2 děti jí bohužel zemřely, tak byla ráda, že jí zůstal alespoň jeden syn. Proto pro něj chtěla hodnou a pracovitou ženu.

Manžel Marie chodil do práce. Pracoval jako dělník v místním podniku „Lada“. V současné době je již ve starobním důchodu. Nikdy nechodil do hospody a Marii nosil pravidelně vydělané peníze. Chtěl, aby se měla dobře i jeho matka, která ho vychovala. Na Marii byl vždycky hodný, ale Marie se stejně chová ve své rodině podřízeně. Svého muže ve všem poslouchá a velmi si ho váží. Říkala, že nemůže být se svým mužem v rovnocenném postavení, neboť romská žena musí svého muže uctívat a mít k němu respekt. Marii, ani děti manžel nikdy nebil. Všechny jejich děti dochodily bez problémů základní školu, synové pracují a dcery jsou doma na mateřské dovolené. Se svými dětmi bývá Marie často v kontaktu, neboť všechny bydlí nedaleko Soběslavi a za rodiči pravidelně jezdí. Obě dcery jsou vdané a za muže mají Romy. Nyní jim je 30 a 32 let. Dcery mají ve vlastních rodinách rovnocenné postavení. Dcery jsou v současné době na mateřské dovolené, neboť obě mají třetí malé dítě. Jejich manželé chodí do práce a finančně zajišťují rodinu. Marie má již 10 vnoučat, která občas hlídá. Se svojí celou rodinou je velmi spokojená. Její rodiče i manželova matka již zemřeli. S manželem teď žije v bytě sama, ale vůbec jí to nevádí, neboť je u nich stále někdo z rodiny na návštěvě. Matka Marie ještě žije. Nyní je jí 82 let a bydlí stále ve Veselí nad Lužnicí ve svém bytě. Stará se o ní syn se svojí manželkou, který s ní bydlí ve společné domácnosti. Otec Marie již zemřel. Za matkou Marie pravidelně jezdí na návštěvy.

Rozhovor č. 6

Adriana (62 let, vdova, 9 dětí, žije v Soběslavi)

Adriana vyprávěla, že se svými rodiči vyrůstala na Moravě. Rodiče přišli na Moravu v roce 1947 ze Slovenska, protože tam byla v té době velká bída. Na Moravě se jim ale líbilo. Měla 9 sourozenců (5 bratrů a 4 sestry). Adriana se narodila jako deváté dítě. Bydleli v malém domku, který patřil k pivovaru, kde otec pracoval. Otec rozvážel s koňským povozem nějakou dobu pivo. Měl koně na starost a vzorně o ně pečoval. Velmi koně miloval a když je už v pivovaru nesměli mít, velmi těžce to nesl. Chtěl si je vzít domů, ale neměli k tomu dostatečné prostory a ani finanční prostředky na zajištění krmení. Otcí pak pivovar nabídl pomocnou práci, kterou sice přijal, ale netěšila ho a začal to dávat najevo i svému okolí.

Matka se starala o 10 dětí a otec rodinu finančně zajistil. Když se něco doma rozhodovalo, matku sice vyslechl, ale nakonec měl vždycky poslední slovo. Poté, co otec dělal jinou práci, uzavřel se spíše do sebe. Začal víc pít a někdy se vrátil domů pozdě a opilý. Děti pak pozdě v noci budil a křičel na ně, že jsou k ničemu. Matku také slovně a někdy i fyzicky napadal, většinou jí nafackoval. Adriana se jí ptala, proč to snáší a ona jí odpověděla, že je otec nešťastný a že to jednou pochopí, až bude sama vdaná. Postavení její matky v rodině bylo tedy zcela podřízené otcí. I když býval občas agresivní, stejně před ním měla respekt, ale i úctu. Byl pro ní i pro děti velkou autoritou.

Jak děti vyrůstaly, matka děvčatům předávala zkušenosti s vedením domácnosti a s péčí o mladší sourozence. Chlapce otec občas brával do pivovaru, kde mu pomáhali a vyprávěl jim, jak to bylo pěkné, když se staral o koně. Do školy Adriana chodila na Moravě. Školu ukončila v 15 ti letech a potom šla pracovat. Pomáhala v jedné vesnici v družstvu a tam se seznámila se svým budoucím manželem. Bylo mu 17 let a bydlel v té vesnici u své tety. Ta v té

době ovdověla a měla 10 malých dětí. On jí asi rok pomáhal vydělat nějaké peníze, proto také pracoval v družstvu. Romové si takto, když bylo třeba pomáhali. Za tetou ho poslali jeho rodiče, kteří žili v Soběslavi u Tábora a teta jim psala, co má za potíže.

V 18 ti letech se Adriana vdala a odstěhovala se s manželem do Soběslavi. Zde zpočátku žili společně s tetou a pak se přestěhovali do bytu k manželovým rodičům. Tchýně s tchánem na ní byli hodní, ale Adrianě se tady moc nelíbilo. Chtěla se vrátit zpět na Moravu, ale manžel nechtěl, protože v Soběslavi dostal práci v podniku „Lada“ jako pomocný dělník. Adriana do práce nechodila, protože začala rodit děti, kterých měla celkem 9 (6 synů a 3 dcery). Starala se o domácnost, o děti a pak ještě o tchýni a tchána, kteří postupně zestárli a onemocněli. Starala se o ně až do jejich smrti doma. Její muž jí měl rád, ale musela ho ve všem poslechnout. Nebil jí, ale byl na ni přísný a vždycky říkal, že žena musí poslouchat svého muže, že to tak je, i když si myslí něco jiného. To pak vzpomínala na slova své matky, které se doma ptala, proč snáší to, jak se k ní otec doma chová. Postavení Adriany v rodině bylo podobné, jako u její matky, tedy podřízené manželovi.

Na děti byl manžel také přísný. Dcery od 10 ti let pomáhaly matce s domácností, s výchovou mladších sourozenců a s péčí o nemocnou babičku. Dědeček již v té době nežil. Všechny děti chodily do školy, ale ničím se nevyučily. Otec říkal, že je to zbytečné, že bude lepší, když půjdou rovnou po škole pracovat. Tak šly. Synové si našli práci a dcery se brzy vdaly a odešly z domova za svými manželi. Když Adrianě zemřel manžel (také zemřel doma), jeden ze synů se k ní vrátil zpět i s manželkou. Teď u ní bydlí a mají 5 dětí. Adriana má svou snachu ráda a také jí pomáhá s vedením domácnosti, ale snacha říká, že by chtěla jít někam pracovat. Dcery Adriany žijí ve Veselí nad Lužnicí, za muže mají Romy a jsou spokojené. Nyní je dcerám 30, 32 a 34 let. Jejich manželé chodí do práce a oni jsou doma a starají se o děti a o jejich rodiče. Adriana říká, že její dcery mají ale již rovnocenné postavení se svými muži. Mohou s nimi rozhodovat o rodinných záležitostech a nemusí je již poslouchat,

jako musela poslouchat ona i její matka své muže. Rodiče Adriany již zemřeli.
Matce by v současné době bylo 98 let.

Příloha č.VII

Rozhovor č. 7

Anna (70 let, vdova, 12 dětí, žije v Soběslavi)

Anna vyprávěla, že se svými rodiči žila na Šumavě. Bydleli na samotě u Borové Lady, kde se jí moc líbilo. Měla 14 sourozenců (8 bratrů a 6 sester). Dříve to tak bylo normální, čím větší rodina, tím to bylo lepší, alespoň bylo více rukou na práci. Na Šumavě bydleli ve větší chalupě, kterou dostali od obce po odchodu Němců z pohraničí, takže měli dost místa. Taky chovali drůbež a tatínek měl koně. S ním chodil do lesa tahat dřevo. Kone měl moc rád a hodně to s ním uměl. Muselo o něj být dobře postaráno, jinak by se tatínek zlobil. Maminka byla doma a starala se o celou domácnost a o děti. Anna se narodila jako desáté dítě. Když jí bylo 8 let, již začínala mamince pomáhat, tak jako ostatní starší sourozenci. Tatínek měl maminku moc rád a také si jí vážil. Když se o něčem doma rozhodovalo, zeptal se i jí, co si o tom myslí. Ale maminka přesto vždy dala na rozhodnutí otce. Byla zvyklá svého manžela ve všem poslouchat. Nepovažovala se za rovnocennou otci, takže její postavení v rodině bylo podřízené. Nikdy jí to přesto nevadilo, brala to jako zcela normální věc. Otec se občas napil, hlavně když dostal zapláceno za práci. To maminka na něj dlouho čekala, až přijde domů. Měla strach, aby nevzbudil děti. Mamince se druhý den omlouval a říkal, že to již nikdy neudělá.

Rodiče již své vlastní rodiče neměli. Měli hodně sourozenců, ale nevěděli, kde bydlí, takže se s nimi nestýkali. Na děti byli rodiče při výchově přísní. Vždy jim říkali, že chtějí, aby z nich něco bylo a aby se za ně nemuseli stydět. Do školy děti také chodily. Získaly základní vzdělání a hned po ukončení školy chlapci nastoupili do práce k lesům a děvčata se vdala a odešla z rodiny se svými manželi.

Anna se vdávala v 18ti letech. V 16ti letech se v Borové Ladě seznámila s mladým Romem, který zde pracoval také v lese. Svoji rodinu měl

v Českém Krumlově a taky v Soběslavi u Tábora. Rodiče Anny ho měli rádi, proto se tatínek rozhodl, že mu dceru dá za manželku. Po svatbě jeho rodina rozhodla, že se přestěhují do Soběslavi, kde bydlela jeho teta. Teta byla vdova a potřebovala, aby se o ní někdo staral. U rodičů manžela bydlet nemohli, protože tam již bydlel starší bratr s manželkou a s dětmi. V Soběslavi dostali byt v činžovním domě na okraji města u nádraží. Anna tam bydlí dodnes. Je to malý byt se dvěma místnostmi, ale Anna je zde spokojená. S manželem zde vychovali 12 dětí, 9 synů a 3 dcery. Děti mohly chodit do školy, neboť Anna si s manželem přála, aby měly také základní vzdělání. Dále se již děti ničím nevyučily. Synové nastoupily po škole do práce a dcery si postupně založily vlastní rodiny. V manželství byla Anna spokojená a pyšná na to, že žila s jedním mužem celý svůj život. Muž byl na ní vždycky hodný a měl ji rád. Ona mu za to projevovala pokoru a značnou úctu. Postavení v její rodině bylo podřízené muži. Byla tak od svého dětství vychovávána. Nejdůležitější ve výchově byla příprava pro život romské ženy. Vždycky chtěla mít velkou rodinu. O manžela se až do smrti postarala s dětmi doma. Když nemohl chodit, tak ho nosily po bytě na zádech. Do nemocnice, ani do žádného domova důchodců by ho nikdy nedala. Pro Annu byla vždycky nejdůležitější rodina a taky je hodně věřící. Každý den se modlí za celou rodinu, aby se všichni měli dobře. Se svými dětmi je v kontaktu, nejmladší dcera bydlí ve stejném domě jako matka. Když něco potřebuje, tak jí to dcera zařídí. Dcerám je nyní 39, 38 a 36 let. Za muže mají také Romy, kteří chodí do práce a jsou na ně hodní. Jejich postavení v rodině je rovnocenné. Starší dcery chodí do práce a nejmladší je nyní ještě na Mateřské dovolené. V manželství jsou dcery spokojené, neboť rozhodují o rodinných záležitostech společně se svými manželi. Anna je s celou svojí rodinou spokojená, neboť je se svými dětmi, vnoučaty a pravnoučaty často v kontaktu, což je pro ní velmi důležité. Je si jistá, že když se již nebude schopna o sebe postarat, pomůže jí její velká romská rodina. Rodiče Anny již před mnoha lety zemřeli. Její matce by v současné době bylo 104 let.

Příloha č. VIII

Rozhovor č. 8

Eva (35 let, rozvedená, 4 děti, žije ve Veselí nad Lužnicí)

Eva vyprávěla, že se svými rodiči vyrůstala v Jižních Čechách. Žili nějakou dobu v Českém Krumlově, pak v Českých Budějovicích a nakonec v Táboře. Měla 6 sourozenců (4 sestry a 2 bratry). Prarodiče žili nějakou dobu s nimi v Českém Krumlově, ale pak se nechtěli stěhovat a zůstali tam u mamčininy sestry, která se o ně starala. Nyní již nežijí, ale zemřeli oba doma. Sestra matky by je nikdy do Domova důchodců nedala.

Eva si pamatuje, že otec se choval k matce sice dobře, ale její postavení nebylo rovnocenné otci. Bylo podřízené. Otec chodil do práce a pracoval jako klempíř. Matka byla doma a starala se o děti a o domácnost. Do práce nikdy nechodila. Matka se chovala k otci vždy s úctou a byl pro ní velkou autoritou. Matce, ani dětem nikdy neublížil, ale vyžadoval, aby ho všichni poslouchali.

Eva se narodila jako čtvrté dítě a od 11 ti let byla vychovávána starší sestrou, která jí učila dělat různé domácí práce. Od 12 ti let vedla celou domácnost. K rodičům se také chovala vždy s úctou a měla před nimi velký respekt.

Eva i její sourozenci chodili do školy v Táboře. Eva zvládla všech osm tříd na základní škole, někteří sourozenci museli být ale přeřazeni do zvláštní školy. Po škole Eva pracovala jako pomocná dělnice v podniku „Fruta“ Tábor.

V 18 ti letech se vdávala. Vzala si „bílého muže“, se kterým měla 3 syny. Zpočátku manželství bylo dobré, muž chodil do práce a staral se o rodinu. Eva byla doma na mateřské dovolené a starala se o domácnost a rodinu. Rodiče Evy ho měli také rádi. Pak ale začal hrát automaty a prohrával hodně peněz. Začal hodně pít, přestal chodit do práce, zadlužil se a na Evu i děti byl zlý. Často přicházel domů opilý, Evu i fyzicky napadal a vyčítal jí, že je „špinavá cikánka“. Byla sice vdaná 10 let, ale její postavení v této rodině nebylo dobré. Manžel nechtěl, aby o něčem rozhodovala, vyžadoval od ní ve všem souhlas, který si

někdy vynucoval i fyzicky. Z těchto důvodů se Eva rozvedla a odstěhovala se zpátky i s dětmi k rodičům. U rodičů žila s dětmi 2 roky.

Když jí bylo 30 let, seznámila se s romským mužem. Vztah se začal dobře vyvíjet, tak se přestěhovala se všemi dětmi k němu do bytu do Veselí nad Lužnicí, kde žije doposud. Eva si svého přítele zatím nevzala, ale mají spolu malou dceru, které je 5 let. Žijí zde v bytě v přízemí v činžovním domě v lokalitě „Fišlovka“. Mají dvě místnosti, ale Eva je zde spokojená. Žije zde i mnoho dalších romských rodin, a také rodiče jejího druha. S jeho matkou i otcem vychází Eva dobře, i když nejsou manželé. V dnešní době je mnoho romských párů nesezdaných. Eva je v tomto vztahu velmi spokojená, druh je na ní hodný a bere jí jako rovnocennou. Eva je doma a stará se o děti a o domácnost. Druh chodí do práce a pracuje na pile v Soběslavi. Práce se mu líbí. Eva by chtěla svojí dceru vychovávat tak, jak byla vychovávána ona. Chtěla by jí naučit vést domácnost a vařit, ale neví, jestli se jí to povede. Také je přesvědčená o tom, že žena má takové postavení v rodině, jaké si sama vybuduje. Moc si přeje, aby její dcera měla dobrou rodinu a hodného muže, jako má teď ona a její postavení bude také v rodině rovnocenné.

Se svojí původní rodinou je v kontaktu. Její rodiče žijí stále v Táboře a bydlí s nimi jeden z bratrů se svojí manželkou. Zatím jsou oba rodiče soběstační. Matce je v současné době 57 let. Až se jednou o sebe nebudou moc starat, chce si je Eva vzít k sobě a pečovat o ně. Již o tom s druhem mluvila a ten s tím souhlasí.

Příloha č. IX

Rozhovor č. 9

Margita (59 let, vdaná, 2 děti, žije ve Veselí nad Lužnicí)

Margita vyprávěla, že část svého dětství prožila s rodiči ještě na východním Slovensku, kde žili s prarodiči v romské osadě. Potom rodiče odešli na Moravu za prací a také chtěli získat lepší bydlení. Na Moravě se jim líbilo. Bydleli zde u příbuzných v domku. Margita měla oba rodiče a 6 sourozenců (3 bratry a 3 sestry). Otec chodil do práce. Byl negramotný, ale pracoval jako kovář se svým bratrem v kovárně ve vesnici, kde bydleli. Matka byla také negramotná, do práce trvale nechodila. Jenom v létě v době žní pomáhala na polích. Jinak se starala o domácnost a o děti. Matka byla velmi hezká a domácnost měla vzorně vedenou. Z otce měla vždy respekt, protože byl přísný a měl velkou sílu, proto ho ve všem vždycky poslechla. Děti se ho bály, protože když se někdy napil, tak byl hodně vzteklý a do všeho doma mlátil. Matku, ani děti ale nikdy nebil. Matka vždycky říkala dětem, že si ho nemají všímat a že se jim nic nestane. Tak byli všichni schouleni v sednici v koutě a čekali, až to otce přejde. Matku měl rád, chválil jí za to, že je hodně čistotná, ale říkal jí, že je jenom ženská a že ho musí ve všem poslouchat. Její postavení bylo tedy podřízené otci, tak, jak to většinou bývalo dřív.

Margita se narodila jako nejmladší dítě. Vzpomíná si na to, že jí vychovávaly její starší sestry. Musela se od nich všechno učit a v 10 ti letech již začínala vařit a starala se o domácnost, když ostatní byli v práci. Do školy chodila ještě na Moravě. Ve škole jí to bavilo, a tak zvládla všech 8 tříd. Ve škole rodičům říkali, že je Margita chytrá a že by se mohla něčím vyučit. Tak otec rozhodl, že půjde na kuchařku, protože to je pro ženskou důležité, aby uměla dobře vařit. Ostatní sourozenci do školy také chodili, ale nikdo z nich se již ničím nevyučil. Bratři šli po škole pracovat a sestry se vdaly a odešly z domova.

Margita se vyučila v jižních Čechách, neboť měli příbuzné v Českých Budějovicích a otec si myslel, že to bude pro dceru lepší, aby chodila do školy ve městě. Domluvil to s nimi a Margita u nich 3 roky žila. Moc se jí ve městě líbilo. Do školy chodila ráda, protože jí to tam bavilo a měla zde i nějaké kamarádky. Po vyučení nastoupila do práce a pracovala ve školní jídelně. V práci se jí líbilo, pracovala tam ještě jedna romská dívka, tak se spolu kamarádily a s ostatními také vycházely dobře. Byly obě pracovité a uměly dobře vařit. Vdávala se, když jí bylo 20 let, což na romskou dívku bylo dost pozdě. Za muže si vzala Roma, ale manželství s ním nebylo dobré. Nemohla mít děti a manžel jí proto stále ponižoval a bil. Často jí říkal, že je k ničemu, když mu neporodí ani dítě. Podstoupila kvůli tomu řadu vyšetření, ale lékaři jí řekli, že je zdravá a že ten problém bude asi u manžela. Když se mu o tom zmínila, jeho zlost a agrese se vůči ní stále zhoršovala. Rozhodla se tedy, že si zkusí s mužem adoptovat dítě a myslela si, že se tím jejich vztah trochulepší. Povedlo se jim to a adoptovali si romskou dívku, které v té době byl 1 rok. Margitě bylo 22 let. Život v manželství se ale nezlepšil, manžel byl stále více agresivní jak na ni, tak na dítě. Proto se Margita rozhodla pro rozvod. Rozvedla se po 17 ti letech manželství, kdy jí bylo 37 let a dceři bylo 16 let. Se svým mužem a dcerou bydlela ve Veselí nad Lužnicí v bytě činžovního domu. Bydleli tu sami, protože rodiče Margity zůstali na Moravě a rodiče manžela bydleli ještě s ostatními jeho sourozenci v Soběslavi. Možná proto to bylo také horší, protože manžel si myslel, že si může se svou rodinou dělat co chce, protože jsou to jen ženské a vůbec nebral v úvahu, že jim to vadí. Margitu nikdy nebral jako sobě rovnou. Do práce manžel sice chodil, ale většinu peněz propil. Pracoval jako pomocný dělník na stavbách, protože nebyl ničím vyučen. Měl pouze několik tříd základní školy. To Margitě také často vyčítal, že má vyšší vzdělání než on. Margita také začala chodit do práce, když dceři bylo šest let. Pracovala jako uklízečka ve škole, protože práci kuchařky ve Veselí nemohla sehnat a dojíždět do jiného města nechtěla. Práce jí ale nevadila, byla ráda, že si vydělá nějaké peníze. Po rozvodu dělal bývalý manžel Margitě velké problémy. Vyhrožoval jí, že zařídí, aby šla

dcera zpět do Dětského domova , protože věděl, že Margita má svou dceru moc ráda a velmi jí záleží na tom, aby se dcera měla dobře. Margita zůstala bydlet i nadále ve Veselí nad Lužnicí ve stejném bytě se svojí dcerou a bývalý muž se odstěhoval zpět ke své staré matce do Soběslavi.

Situace se ale postupem času zklidnila a Margita se ve 39 letech znovu vdala. Dcera se do té doby vyučila cukrářkou na odborném učilišti v Táboře. Dva roky po vyučení pracovala v Táboře v jedné cukrářské výrobě. Margita si vzala nyní „bílého muže“ a když jí bylo 43 let porodila zdravého chlapce. Nyní je synovi 16 let a učí se elektrikářem. Ve škole ho to baví. Doma má počítač u kterého tráví hodně času, ale rodičům to nevadí, protože jsou rádi, že je syn chytrý a dobře se učí. Margita je v tomto manželství velmi spokojená, její muž jí bere jako sobě rovnou a je moc hodný. Když se o něčem doma rozhoduje, vždy chce, aby žena řekla svůj názor. To Margita z minulého manželství neznala, proto si za to druhého muže moc váží. Muž pracuje jako zedník a Margita je doma a stará se o rodinu. Bydlí stále ve Veselí nad Lužnicí, ale nyní ve zděném bytě v paneláku. Byt s manželem dostali po velkých záplavách, které byly ve Veselí v roce 2002. Je to pěkný byt, kde jsou 3 místnosti. Margita se o domácnost vzorně stará. Byt má uklizený a čistý.

Se svojí dcerou je také v kontaktu. Dceři je nyní 36 let, je vdaná a má 5 dětí. Žije v Počátkách. Vdávala se také jako matka, když jí bylo 20 let. Muže si vzala také „bílého“ a má s ním 5 dětí (3 syny a 2 dcery). Za matkou jezdí pravidelně a když potřebuje, matka jí hlídá děti. Dcera je v manželství také spokojená. Manžel je na ní hodný a bere jí také jako rovnocennou. Manžel chodí do práce a pracuje jako klempíř. Práce má hodně, takže vydělá i dost peněz. Dcera je doma a vede domácnost. Umí dobře vařit a dobře se stará o děti. Proto je na ní matka pyšná. Se svým nevlastním otcem dcera vychází dobře.

Margita je s celou svou novou rodinou velmi spokojená. Moc si toho váží a každý den se za všechny modlí, aby se jim dobře vedlo i nadále. Rodiče Margitě již zemřeli a se svými sourozenci je občas v kontaktu. Matce Margity by v současné době bylo 84 let. O bývalém manželovi již nemá žádné zprávy. S ostatními Romy se ve Veselí nestýká. Jsou jiní a nemá si s nimi o čem povídat.

Příloha č. X

Rozhovor č. 10

Marta (66 let, vdaná, 4 děti, žije ve Veselí nad Lužnicí)

Marta vyprávěla, že se svými rodiči žila v Jižních Čechách, v pohraničí Novohradských Hor. Bydleli ve staré chalupě u Pohorské Vsi. Rodiče sem přišli ze Slovenska, ale nevěděla odkud. Měla 9 sourozenců (5 bratrů a 4 sestry). Ona byla třetí narozené dítě a od svých 8 let byla vychovávána starší sestrou. Pak zase ona vychovávala mladší sourozence. Vždy se u nich dbalo na to, aby všechny děti měli ke svým rodičům úctu a respekt. Ve 12 ti letech vedla celou domácnost. Otec pracoval v lese. Tahal s koňmi dřevo. Koně nebyly jeho, ale místního sedláka. Otcí je na práci vždy půjčil, protože to s nimi dobře uměl. Matka byla doma, starala se o domácnost a vedla své dcery k tomu, aby byly dobře připravené pro rodinný život. Syny zase vychovával spíše otec. Když jim bylo 8 let, tak již chodili s otcem do lesa, kde mu pomáhali se dřevem. Rodiče nikdy nechodili do školy, ale děti ano. Získali základní vzdělání a nastoupily hned do práce. Chlapci pracovali v lese a dívky pomáhaly v družstvu. Postavení její matky v rodině bylo podřízené otcí. Otec vyžadoval, aby ho matka ve všem poslouchala . Nikdy jí nebil, ale chtěl, aby z něj měla respekt. To dříve bylo normální. Matka se kvůli tomu netrápila a brala to jako normální věc.

Marta se v 16 ti letech seznámila se svým budoucím manželem. Jmenoval se Josef. Byl to Rom a bydlel s rodiči nedaleko Pohorské Vsi. S rodiči do pohraničí přišel také ze Slovenska. Jeho rodina byla hodně velká. Měl 10 sourozenců a mnoho strýců a tet. Část rodiny zůstala na Slovensku a část odešla dále do Jižních Čech a usadili se v okolí Českých Budějovic. Martu si jeho rodiče oblíbili, protože měli samé syny a mladá dívka se jim líbila. Josefova matka jí chtěla mít co nejdříve za snachu, proto k nim Marta mohla často chodit. To jí pak učila vařit různá jídla a pracovat v domácnosti, aby zjistila, jak je zručná a zda se hodí pro

jejího syna. Martě to však nedělalo žádné potíže, neboť většinu již znala z domova od své matky a sester. Když jí bylo 18 let, dovolil její otec, že si smí Josefa vzít.

S Josefem se ale odstěhovali z pohraničí a usadili se nakonec ve Veselí nad Lužnicí. Josef byl hodně pracovitý a proto si našel brzy práci. Pracoval jako pomocný dělník v jednom podniku v Sezimově Ústí u Tábora. Nebyl ničím vyučený, měl jen základní vzdělání, ale práce ho bavila. Do práce dojížděl denně vlakem a potom časem na motorce. Marta byla doma, porodila 3 syny a 1 dceru. Víc dětí již nechtěla. Pak si našla práci jako uklízečka ve škole ve Veselí. Marta je v manželství spokojená. Její postavení v rodině je již o hodně lepší než bylo její matky. Ale je stále podřízené manželovi. Manžel je na ní sice hodný, ale chce, aby se vše dělalo podle něj a při řešení některých rodinných záležitostí se poslouchal jenom jeho názor. Občas se proto hádají, ale Marta ho nakonec poslechne, aby byl v rodině klid.

Všechny děti chodily do základní školy. Synové se vyučili. Jeden klempířem a druhý zedníkem. Dcera má jen základní vzdělání. Z dětí je nejmladší. Nyní je jí 35 let. Je vdaná a má 5 dětí. Žije s manželem Romem v Soběslavi. Matka jí od 8 let učila samostatnosti a od 11 let již dcera vařila a s matkou vedla domácnost. Byla vychovávána podle tradičního způsobu romského života, ale její postavení v rodině je již rovnocenné s postavením manžela. Její muž je hodný a také pracovitý. Dcera je doma a stará se o domácnost.

Synové žijí ve stejném domě jako rodiče. Marta je s nimi denně v kontaktu. Jeden je ženatý a druhý se ženou jen žije. Marta ale od svých synů požaduje, aby jí jejich ženy poslouchaly a učily se od ní. Tak, jak to bylo zvykem u nich v rodině. Ale to se jí již nedaří. Mladé ženy si věci chtějí dělat po svém a s Martou se nechtějí o ničem radit. Pokud jde o nějaké vážnější rozhodnutí, rodina se ale vždy sejde a vše projednává společně. Se svými sourozenci je Marta i Josef také občas v kontaktu, jejich rodiče již nežijí. Matce Marty by v současné době bylo 90 let.

Příloha č. XI

Rozhovor č. 11

Jindra (32 let, 2 děti, svobodná, žije ve Veselí nad Lužnicí)

Jindra při mé návštěvě v jejím bytě sdělila, že si se mnou nechce o ničem povídat, neboť se nepovažuje za Romku a je jí to nepříjemné, když se jí někdo ptá na nějaké soukromé záležitosti.

Příloha č.XII

Rozhovor č. 12

Olina (31 let, 3 děti, rozvedená, žije v Soběslavi)

Olina při mé návštěvě v jejím bytě sdělila, že si se mnou nechce o ničem povídat, neboť žije s druhem Romem, který jí zakazuje se s cizími lidmi bavit o nějakých soukromých záležitostech.

Abstrakt

PROKEŠOVÁ, V. *Změny v postavení romské ženy v rodině*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. David Urban.

Klíčová slova: Tradiční romská rodina, romský muž, romská žena, postavení romské ženy v rodině, vývoj, změna

Práce se zabývá vývojem postavení romské ženy v rodině v průběhu 20. století do současné doby. Skládá se ze dvou hlavních částí. V první části jsou uvedeny základní informace o seskupení romské komunity, postavení romské ženy při tradičních obřadech a zvycích, role, postavení a rozdíly v postavení jednotlivých členů v tradiční romské rodině. Dále jsou zde uvedena důležitá období 20. století, které mají výrazný vliv na změny a vývoj v postavení romské ženy v rodině. V závěru této první části je uvedeno postavení romské ženy v současné době a jaké změny v něm nastaly.

V druhé části jsou uvedeny údaje získané z rozhovorů s romskými ženami. Ze kterých vyplývá, že postavení romských žen v rodině se stále mění a vyvíjí. V současnosti většina romských žen nemá podřízené postavení v rodině, ale mají rovnocenné postavení se svými manželi nebo partnery.

Abstract:

Changes in status Gypsy woman in a family

Key words: Traditional gypsy family, gypsy man, gypsy woman, status gypsy woman in the family, development, change

The Work deals with status of gypsy woman in a family during 20. century till present. It is consisted of two main parts. In the first part are mentioned basic informations about configurate of gypsy community, status of gypsy woman by traditional ceremonies and customs, parts, status and diference of status between individual members in traditional gypsy family. There are mentioned important period of 20. century, which are expressive influence on changes and development of position gypsy woman in family. There is mentioned status of gypsy woman in the present at the end of the first part.

The informations from interview with gypsies womans are started the second part. The result is, that status of gypsies womans in the family is still change and develop. In the present gypsies womans mostly have not inferior status in the family, but they have equivalent status with theirs husbands or boyfriends.